

LUNDS
UNIVERSITET

Vändpunkter för att lämna ett kriminellt förflutet

Före detta kriminellas erfarenheter gällande återanpassning

Av
Ebba Akar & Sandra Assadzadeh

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårtermin 2018

Handledare: Eva Friis

Examinator: Karl Dahlstrand

Förord

Vi vill rikta ett stort och hjärtligt tack till samtliga personer inom KRIS som tog sig tiden att ställa upp på våra intervjuer. Framförallt vill vi tacka för ert mod och öppenheten att dela med er av era livsberättelser. Utan er hade denna uppsats aldrig varit möjlig att skriva. Den kunskap ni delat med er av kommer alltid att finnas med oss i livet och vi önskar er all lycka i framtiden.

Vi vill också tack vår handledare Eva Friis som under processens gång har gett oss konstruktiv feedback och varit ett bra stöd.

Abstract

The aim of this study was to examine what factors ex-offenders consider has facilitate and prevent their turning points for leaving a criminal life. In addition, the purpose was also to investigate how ex-offenders experienced prison as a factor for re-entry in society. From those two perspectives of view we also wanted to ascertain if prison or factors that are non-legal are the most successful for re-entry. By doing a comparison we could find out what ex-offender themselves consider had the most favourable impact on their turning points. The study is based on two group interviews with ex-offenders and it gave us a more complex picture than we known from before when it comes to the obstacles of leaving a criminal lifestyle.

The conclusion in this investigation showed several of different answers when it comes to which factors are most advantageous or preventive. It was considered as an individual aspect because everyone had their own story. Even though they had experienced different happenings in life they agreed on many points and therefore we could provide with some of the most important factors that they experienced had become a turning point.

The result of the study also illustrated that prison was not a turning point, and in some cases even could make their situation in their criminal carrier even worse. The methods used in prison was not enough for a re-entry process and could not provide with some of the most important factors like social support, work, positive attitude against society and personal motivation.

Key words: ex-offenders, prison, re-entry & turning points

Antal ord: 16780

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	6
1.1 Bakgrund och inledning.....	6
1.2 Problemformulering.....	6
1.3 Syfte.....	7
1.4 Frågeställning.....	8
1.5 Avgränsning.....	8
1.6 Disposition.....	8
2. Tidigare Forskning.....	9
2.1 Komplexitet.....	9
2.2 Sociala band.....	10
2.3 Arbete.....	11
2.4 Fängelsestraff.....	11
2.5 Förutsättningar.....	12
3. Teoretiska utgångspunkter.....	14
3.1 Turning Points.....	14
3.2 Rättens åsyftade verkningar.....	15
3.3 Kontrollteori.....	18
4. Metod och empiriskt underlag.....	20
4.1 Urval.....	20
4.2 Fokusgruppsintervjuer som tillvägagångssätt.....	20
4.3 Struktur på intervjun.....	21
4.4 Fenomenologi.....	22
4.5 Reliabilitet och validitet.....	23
4.6 Etiska aspekter.....	24
4.7 Analys process.....	24
5. Resultat.....	26
5.1 Sociala relationer.....	26
5.2 Arbete och bostad.....	30
5.3 Inställning till samhället.....	32
5.4 Personlig motivering.....	33
5.5 Fängelsestraff som medel för återanpassning.....	35
6. Analys.....	40

6.1 Sociala relationer.....	40
6.2 Arbete och bostad.....	41
6.3 Inställning till samhället.....	42
6.4 Personlig motivering.....	43
6.5 Fängelsestraff som medel för återanpassning.....	44
6.6 Jämförelse mellan fängelsestraff och utomrättsliga faktorer.....	46
7. Sammanfattande diskussion och slutsats.....	48
7.1 Frågeställning 1.....	48
7.2 Frågeställning 2.....	49
7.3 Frågeställning 3.....	51
7.4 Framtida forskning.....	52
8. Referenslista.....	54
9. Bilaga.....	57

1.Introduktion

1.1 Bakgrund och inledning

Kriminalvårdens uppdrag, tillsammans med domstol, polis och åklagare, är att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Personer som sitter på anstalt ska enligt Kriminalvården vara rustade för ett liv utan kriminalitet och droger när de ska tillbaka ut i samhället (Kriminalvården, 2018). Det är av vikt att belysa de före detta kriminella personernas upplevelser kring huruvida anstalt varit en bidragande faktor till möjligheten för återanpassning eller inte. Denna studie bidrar med kunskap om huruvida fängelselagen och kriminalvårdens syfte överensstämmer med hur det ser ut i praktiken.

Statistik från Brottsförebyggande rådet indikerar att omkring 40% återfaller i brott inom tre år efter en lagföring eller frigivning. Störst risk för återfall finns bland de som är brottsbelastade sedan tidigare. Andel personer som återfallit i brott inom tre år med två till tre tidigare belastningar är drygt 60% och bland de som haft nio belastningar eller fler sedan tidigare har över 90% återfallit inom tre år (Brå 2017, s.17). Då statistiken indikerar på en omfattande risk för återfall är det av stort intresse att undersöka vad som bidrar till en lyckad återanpassning i realiteten.

Inom forskning gällande kriminella karriärer har idén om vändpunkter fått ett stort genomslag och ses som avgörande för att individer ska upphöra med brottslighet (Carlsson 2014, s.105). Det är därför av intresse att studera vilka dessa vändpunkter är och hur de har fungerat i praktiken för individer som dragit sig ur kriminalitet. För att få förståelse för förändringar och upphörande av brott är det nödvändigt att undersöka flera olika processer i människors liv, både på strukturell och interpersonell nivå (Carlsson 2014, s.93). Denna studie belyser hur olika omständigheter och faktorer kan påverka en före detta kriminell persons möjligheter till återanpassning.

1.2 Problemformulering

I fängelselagen (2010:610) 1 kap. 5 § står följande “Verkställigheten ska utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas.” (Riksdagen, 2017).

Forskning indikerar att det finns rättsliga begränsningar, vilket i praktiken innebär att fängelsestraff inte alltid uppnår sitt syfte vad gäller rehabilitering och rustning för att kunna återanpassas i samhället (Mathiesen 2005, s.35). Den sociala, ekonomiska och politiska realiteten är avgörande för huruvida lagstiftningen verkar enligt dess avsikt eller inte (Mathiesen 2005, s.60). Fängelsets åsyftade verkningar, men också icke åsyftade verkningar, har en inverkan på samhället och människor, något som är intressant att studera ur ett rättssociologiskt perspektiv då det ger en förståelse för samverkan mellan rätten och samhället (Mathiesen 2005, s.29). Att kritiskt betrakta fängelsestraffets funktion och inverkan på samhället och dess medborgare är av betydelse inom det rättssociologiska fältet. Hur före detta kriminella personer upplever en samhällsfunktion är avgörande för övriga samhället då det inte bara påverkar den enskilda individen utan också samhället i stort.

Även utomrättsliga faktorer har en inverkan på huruvida en tidigare kriminell lyckas återanpassa sig till samhället eller inte. Processen att upphöra med en kriminell livsstil är komplex och innefattar olika faktorer och steg för olika människor (Laub & Sampson 2003, s.39). Studien undersöker därför återanpassningsprocessen utifrån före detta kriminellas perspektiv på erfarenheter av att lämna ett kriminellt förflutet.

1.3 Syfte

Syftet med studien är att undersöka vilka faktorer före detta kriminella själva anser främjar respektive hindrar vändpunkter för att bryta sig ur det kriminella livet. Studien avser att studera både utomrättsliga faktorer och den rättsliga påföljden fängelsestraff och vad de har för betydelse för en lyckad återanpassning. Fängelsestraffet undersöks i förhållande till rättens åsyftade- och icke åsyftade verkningar. Även en jämförelse mellan fängelsestraff och de utomrättsliga faktorer som lyfts i studien kommer göras för att belysa vilka faktorer som främst gynnat respektive missgynnat möjligheterna till återanpassning.

1.4 Frågeställning

Vad upplever före detta kriminella ha främjat respektive hindrat deras vändpunkter för att bryta sig ur sin kriminella livsstil?

Hur ser före detta kriminella på fängelsestraff som en faktor som bidrar till återanpassning?

På vilket sätt har fängelsestraffet gynnat respektive missgynnat återanpassningsprocessen i jämförelse med de utomrättsliga faktorerna?

1.5 Avgränsning

Uppsatsen avgränsas till att omfatta vändpunkter för återanpassning samt hur fängelsestraff upplevs av före detta kriminella. Fokus kommer således inte vara på vad samhällsfunktioner såsom psykiatrisk vård, socialtjänst och behandlingshem haft för påverkan på individer gällande återanpassning. Studien avgränsas ytterligare genom att inte studera orsaker till kriminalitet samt huruvida olika typer av brott haft en betydelse vad gäller möjligheterna att lämna en kriminell livsstil. Även genusvetenskapliga aspekter har utelämnats då det inte är aktuellt för undersökningens ändamål.

1.6 Disposition

I nästa avsnitt presenteras tidigare forskning för att ge en överblick över det nuvarande kunskapsläget inom ämnet. Avsnitt 3 redogör för de tre teoretiska utgångspunkter som är relevanta för studien. I avsnitt 4 presenteras och diskuteras metodval, urval, intervjustruktur, reliabilitet och validitet, etiska aspekter samt analysprocess. Vidare redovisas studiens resultat i avsnitt 5 och därefter i avsnitt 6 presenteras analys som sammankopplar teori med resultat. Avsnitt 7 redogör för slutsatser och en diskussion som på ett sammanfattande sätt ifrågasätter och tar ställning till resultat och analys samt blickar framåt genom en kort presentation av framtida forskning.

2. Tidigare forskning

I inledningen redovisades Kriminalvårdens syfte, fängeslagen och återfallsstatistik från Brottsförebyggande rådet. I detta avsnitt redogörs tidigare forskning inom valda undersökningsområde. Sökning av forskning gjordes i databasen EBSCO med hjälp av sökorden re-entry, turning points, prison och ex-offenders. Den tidigare forskningen belyser resocialisering efter en rättslig påföljd i allmänhet, med fokus på behandlingsprogram i synnerhet. En majoritet sociologiska studier fokuserar även på de utomrättsliga faktorernas betydelse för återanpassningsprocessen. Även ett genusperspektiv i koppling till resocialisering belyses av ett flertal studier. Nedan presenteras fem utvalda vetenskapliga artiklar i återkommande teman, vilka är *komplexitet*, *sociala band*, *arbete*, *fängelsestraff* och *förutsättningar*.

2.1 Komplexitet

Tidigare forskning har berört den komplexitet som råder vad gäller vägen till en lyckad återanpassning. Christoffer Carlsson, som med hjälp av "The Stockholm Boy Project" har intervjuat 62 före detta kriminella, konstaterar att vändpunkter och processen att upphöra med kriminalitet är komplext. Författaren belyser vikten av att inte ha ett holistiskt perspektiv, utan istället undersöka alla händelser och faktorer som en del av en större livsprocess (Carlsson 2011, ss.1-2). Likaså indikerar författarna Joyce A. Arditti och Tiffany Arkman att återanpassningsprocessen är en paradoxal utveckling då en och samma faktor kan ha både främjande och hindrande effekt på en före detta kriminell person. De lyfter framför allt hur de tre beståndsdelarna arbete, familj och inre mognad framstår som paradoxala faktorer i deras studie (Arditti & Arkman 2011, s.12). Äv Meghan M. Mitchell, Kallee Spooner, Di Jia och Yan Zhang belyser att en lyckad återanpassning är komplext och mångfacetterat och påverkas av ett flertal olika faktorer. I koppling till fängelsestraffet lyfter de även hur utomrättsliga faktorer såsom arbetsanställning, hälsa och socialt stöd är av vikt (Mitchell et al. 2016, ss.79-78).

2.2 Sociala band

Samtliga artiklar talar om vikten av sociala band och hur de kan fungera som vändpunkter för en individ i kriminalitet. John H. Boman och Thomas J. Mowen utgår i sin forskning från datainsamlingen Serious and Violent Offender Reentry Initiative (SVORI) för att undersöka hur sociala band och differentiella associationer fungerat som vändpunkter. När de talar om sociala band väljer de att inrikta sig på familjens stöd och finner samband med Travis Hirschis kontrollteori. De drar även kopplingar mellan differentiella associationer och betydelsen av att säga upp de kriminella kontakterna för att kunna bryta sig loss från en kriminell livsstil (Boman & Mowen 2017, s.191). Författarnas slutsats är att upphörandet av det kriminella gänget samt stöd från familj och vänner utgör vändpunkter, men att det är en stor utmaning för individerna att ersätta det tidigare nätverket med nytt socialt umgänge bland icke-kriminella (Boman & Mowen 2017, s.198). Även Carlsson lyfter i sin studie "Using Turning Points to Understand Processes of Changes in Offending" giftermål och upplösning från det kriminella gänget som exempel på vändpunkter (Carlsson 2011, s.13). Likaså menar Mathis Kennington att det sociala i form av stöd från vänner och familj har en stor roll i återanpassningsprocessen då det ställer krav på de före detta kriminellas ansvarstagande (Kennington 2013, s.93).

Arditti och Arkman har undersökt hur nio kriminella unga män själva har upplevt återanpassning efter ett fängelsestraff och hur detta påverkat deras möjligheter att bli en del av vad författarna benämner som "vuxenvärlden". Enligt intervjupersonerna som ingick i studien bidrog familjen med ett stöd som de ansåg var avgörande för att kunna återanpassas. Stödet från familjen kunde emellertid även leda till att undersökningspersonerna kände sig beroende av sina familjemedlemmar, vilket i sin tur snarare hade en hindrande effekt på utvecklingen till vuxenlivet (Arditti & Arkman 2011, s.213). I studien "The Effect of Prison Visitation on Reentry Success: A Meta Analysis" har en meta-analys gjorts för att undersöka vilken effekt besök av familj och vänner under fängelsevistelsen har på de intagnas återanpassning. Författarna drar slutsatsen att besök i fängelse har positiva effekter på återanpassningsprocessen då det indikerat på reducerad risk för återfall. Framför allt eftersom de intagna kommer i kontakt med icke-kriminella personer, men också då de blir medvetna om det sociala stöd de har omkring sig (Mitchell et al. 2016, s.75).

2.3 Arbete

Carlsson indikerar att arbete utgör en vändpunkt då det genererar i social kontroll, rutinaktiviteter och ändrad självbild. Författaren menar att dessa tre aspekter i sin tur leder till att en individ kan upphöra med sin kriminella livsstil (Carlsson 2011, s.3). De undersökningsspersoner som ingått i Kenningtons studie uttryckte att ansvarstagande är en viktig bidragande faktor för att lyckas återanpassas, något som ett arbete kan bidra med. En arbetsanställning skapar en uppfattning av skyldighet att ta ansvar över sig själv och sitt arbete (Kennington 2013, s.78). Att tjäna pengar var också främjande för att kunna bli en del av samhället igen, dels då det är avgörande för att få en bostad, men också då det alstrar en känsla av självständighet hos individen. En ekonomisk trygghet är därför av stor vikt i flera aspekter (Kennington 2013, s.93).

Som tidigare nämnt belyser Arditti och Arkman att återanpassningsprocessen är komplicerad och olika faktorer kan ha både främjande och hindrande effekt. En slutsats som dras i studien är att arbete är en viktig beståndsdel för att inte återgå till ett kriminellt liv, men att det samtidigt kan skapa en rädsla hos en före detta kriminell att bli arbetslös, vilket i sin tur leder till att den kriminella livsstilen istället fortgår (Arditti och Arkman 2011, s.212). Likaså menar författarna till studien "The Effect of Prison Visitation on Reentry Success: A Meta Analysis" att en arbetsanställning är av ytterst stor betydelse för en lyckad återanpassning. Ett fängelsestraff har enligt författarna begränsade möjligheter att reducera risken för återfall och därför är utomrättsliga faktorer efter en frigivning avgörande för en individs framtid (Mitchell et al. 2016, ss.79-80).

2.4 Fängelsestraff

Kennington redogör för hur prisonisering påverkar intagna efter ett fängelsestraff för att skapa en förståelse för möjligheter och svårigheter som uppstår i koppling till återanpassning och livet utanför fängelset. Författaren indikerar att prisonisering resulterar i ändrad identitet, tro och beteende bland de intagna. Dessutom skapar prisonisering en distans till det legala systemet och de normer som råder i samhället, vilket försvårar återanpassning och möjligheterna att anamma den sociala ordningen (Kennington 2013, s.75). Grundtanken med fängelsestraff menar Kennington är att motverka kriminalitet och utifrån de studieresultat

författaren fått uppmärksamma han att syftet med rehabilitering av de intagna sällan uppnås. De som avtjänar ett fängelsestraff får tvärtom ett bredare kriminellt nätverk och större kännedom om olika kriminella verksamheter (Kennington 2013, s.82).

Även Arditti och Arkmans slutsatser är att fängelsestraffet hindrar möjligheten till återanpassning. Författarna uppmärksamma att fängelsestraffet kan leda till att de intagna hamnar efter i sin personliga utveckling, vilket gör att individerna vid frigivning känner en stor press att ta igen den utveckling de gått miste om. Frihetsberövandet leder helt enkelt till en negativ psykisk påverkan på den intagne då den känner en känsla av saknad kompetens och otillräcklighet, något som i sin tur försvårar mognadsprocessen (Arditti & Arkman 2011, s.213). Dessutom formar fängelset enligt författarna identiteter och beteenden som inte överensstämmer med vad som krävs för en lyckad återanpassning (Arditti & Arkman 2011, s.215). Mitchell et al. (2016, s.74) belyser den höga risken för återfall bland personer som avtjänat ett fängelsestraff. Den statistisk som författarna hänvisar till indikerar att nästan hälften av alla före detta intagna hamnar i fängelse igen inom tre år. Enligt författarna är den alarmerande statistiken ett tecken på att institutioner har begränsade möjligheter att reducera risken för återfall. De uttrycker även att det finns ett behov av att hitta strategier som främjar återanpassning till samhället.

2.5 Förutsättningar

Vad en individ har för förutsättningar är något som forskning har belyst vara av ytterst stor vikt vad gäller återanpassningsprocessen. Boman och Mowen grundar sin studie i vad de kallar för “within-person differences” och “between- person differences”, vilket innebär förändringar inom en individ och skillnader mellan olika individer i koppling till faktorer som påverkar processen att lämna ett kriminellt liv (Boman & Mowen 2017, s.197). Författarna belyser framför allt vikten av vad de kallar för “baseline”, det vill säga vilka omständigheter en individ har från början och hur dessa påverkar en vändpunkt. Som exempel lyfter de att frigivning från fängelse påverkar människor olika beroende på hur deras “baseline” ser ut. De menar att sannolikheten att lämna det kriminella nätverket är större om personen har stöd från sin familj än om den inte har det (Boman & Mowen 2017, s.192). Även Carlsson lyfter i sin studie vikten av att undersöka vilka förutsättningar en individ har för att få en bättre förståelse för hur olika faktorer påverkar personens möjligheter att dra sig ur ett kriminellt liv. Han

menar att det råder en brist på forskning som studerar en individs attityder gentemot den sociala ordningen och vad det har för betydelse för upphörandet av en kriminell livsstil. Hur individer upplever sociala strukturer och institutioner beror helt enkelt på hur deras tidigare och nuvarande sociala strukturer i form av klasstillhörighet, etnicitet, kön och annan social status ser ut (Carlsson 2011, s.13).

3. Teoretiska utgångspunkter

I följande avsnitt belyses vilka teorier som varit utgångspunkter för studien och dess syfte. Den teori som först presenteras definierar och redogör för vändpunkter, den andra teorin förklarar rättens åsyftade verkningar och huruvida dessa uppnås i realiteten. Sista teorin beskriver sociala band och dess påverkan för att lyckas avstå från brottslighet.

3.1 Turning points - Laub och Sampson

Laub och Sampson (2003, s.39) talar om "turning points" eller vändpunkter som det kallas på svenska. Definitionen av en vändpunkt beskriver de som en händelse som leder till förändring i en individs liv. Vidare hänvisar författarna till Andrew Abbott som liknar en vändpunkt med ett skepp som styr om i ny kurs. Abbot menar helt enkelt att en ny riktning intas genom att en människa lämnar sitt förflutna och övergår till en ny livsstil, eller vad som blir intressant för denna studie, att människor väljer att upphöra med en kriminell livsstil.

Laub och Sampson (2001, s.118) lyfter fram ett flertal vändpunkter som varit av betydelse för de före detta kriminella som ingått i deras studie. Dessa är bland annat giftermål, arbetsanställning, militärtjänstgöring, ungdomsvårdsskola och stadsbyte. Ett stabilt och långvarigt kärleksförhållande ledde för många av de studerade till ett liv med rutiner och social support, dels då en partner utgjorde en del av det sociala bandet, men också då en partner innebar en form av social kontroll. Att göra militärtjänstgöring ledde för många i Laub och Sampsons (2003, s.120-125) studie till individuell mognad då de fick lära sig ta eget ansvar och följa order, vilket i sin tur blev en vändpunkt.

Arbetsanställning ansågs också vara av stor betydelse dels då det genererade i en känsla av mening med livet, men också då det gav de före detta kriminella rutiner och ekonomisk stabilitet. Flera av Laub och Sampsons (2003, s.138) undersökningspersoner menade att framför allt lönen framkallade en trygghetskänsla, då de var försäkrade om att det varje månad kom in en summa pengar på kontot. Det blev ett tecken på stabilitet i livet och bidrog även med en större vilja att ta ansvar över sitt liv och sitt arbete.

Majoriteten av de män som ingick i studien kom från dåliga hemförhållanden och hade haft ett liv utan struktur och disciplin. Att som ung komma till ungdomsvårdsskolan "Lyman school" gav pojkarna de faktorer som saknats hemifrån. De fick bland annat lära sig att ta

ansvar samt visa respekt och därför ansågs ungdomsskolan vara en av de främsta vändpunkterna (Laub & Sampson 2003, s. 129). Att genomgå ett stadsbyte, det vill säga att lämna den stad eller gata som en person växt upp på, var också något som bidrog till en lyckad återanpassning (Laub & Sampson 2003, s.127). Andra omständigheter som enligt deras studie fungerat som vändpunkter, utöver de institutionella och personliga faktorerna, var organisationer såsom Anonyma alkoholister eller tro och religion (Laub & Sampson 2003, s.139).

Laub och Sampson (2003, ss.148-149) delar upp processen som innebär att en före detta kriminell upphör med den kriminella livsstilen i fyra led. Först och främst skapas en möjlighet att lämna det förflutna bakom sig och inleda ett nytt liv utan kriminella aktiviteter. Därefter förser en vändpunkt med socialt stöd och tillväxt, och för det tredje medför den förändring och struktur till rutinaktiviteter. Till sist leder vändpunkten till en möjlighet att förändra sin identitet. Det finns flera olika vägar att gå för att lyckas ta avstånd från brottslighet, i Laub och Sampsons studie lyfts vilka vändpunkter som före detta kriminella hade upplevt och på så sätt kunde det belysas vad som är viktigt för att processerna och mekanismerna ska påbörjas. Med hjälp av vändpunkter kan de fyra leden, eller situationerna, äga rum och det är slutligen de som avgör huruvida återanpassningen blir lyckad eller inte. Giftermål är ett exempel på en vändpunkt och anledningen till att den verkar så framgångsrikt är för att den förser med socialt stöd, ändrade rutinaktiviteter och möjligheten att ändra sin identitet.

Denna studie intresserar sig för vilka vändpunkter i en kriminell persons liv som kan leda till upphörande av kriminalitet, därför blir Laub och Sampsons teori om varför somliga förbrytare väljer att sluta begå brott användbar som utgångspunkt.

3.2 Rättens åsyftade och icke-åsyftade verkningar - Thomas Mathiesen

Studiens rättssociologiska relevans tar avstamp i Thomas Mathiesens teori om rättens åsyftade samt icke-åsyftade verkningar gällande fängelsestraff, med fokus på det individualpreventiva syftet. Mathiesen (2005, s.32) redogör för fängelsestraffets ändamål och hänvisar till den gamla norska fängeselagen som säger att "De intagna skall behandlas med fasthet och allvar så att deras möjligheter till återanpassning främjas. Skadliga verkningar av frihetsberövandet skall såvitt möjligt förebyggas eller avhjälpas." Vidare lyfter författaren den nya så kallade

straffverkställighetslagen och dess grundtanke som bygger på att fängelsevistelsen ska vara rehabiliterande och främjande för återanpassning (Mathiesen 2005, s.34). Vad som blir intressant för studien är problematiken kring huruvida fängelsestraffet uppnår sina åsyftade verkningar i praktiken eller inte.

Mathiesen refererar till en amerikansk undersökning av sociologen Donald Clemmer som menade att de intagna han studerat prisoniserades i fängelset. De blev en del av det så kallade fångsamhället och agerade på ett avvikande sätt. Clemmer hävdade att det var näst intill omöjligt för intagna att inte bli en del av prisoniseringen, vilket ledde till en ökad återfallsrisk. De intagna breddade sitt kriminella nätverk under fängelsevistelsen, vilket var till fördel för deras kriminella karriär även utanför murarna (Mathiesen 2005, s. 36). En annan forskare som Mathiesen (2005, s.39) hänvisar till är Ulla Bondeson. Även hennes studier, om fängelser i nordnorge, tyder på att de intagna hon undersökt prisoniserades. Mathiesens tes om att syftet med fängelser, såsom det uttrycks i fängelselagen, inte realiseras stärks även av andra studier som fått resultat likt de Clemmer och Bondeson redovisat.

Mathiesen redogör för de uttalade syftet med fängelser som medel i samhället, vilka bland annat är de individualpreventiva och allmänpreventiva funktionerna. Även uttalade syften såsom vedergällning och ett oskadliggörande av lagöverträdaren betonas. Dessa har en åsyftad verkan som talar för att fängelsestraffet består, något som även går under begreppet *manifesta funktioner*. Mathiesen redogör dock genomgående för att dessa verkningar inte alltid får genomslag i praktiken samt att det finns begränsningar vad gäller det allmänpreventiva syftet (Mathiesen 2005, s.68-70). Han uttrycker att en orsak till att fängelselagens rehabiliteringssyfte inte realiseras är på grund av att fängelselagen "landar i ett socialt landskap". Syftet med lagen påverkas helt enkelt av den sociala realiteten och de metoder som fängelset använder, vilket bland annat leder till en fångkultur som försvårar för återanpassningsprocessen (Mathiesen 2005, s.60).

Forskning indikerar att det finns en diskrepans mellan ideal och realitet, där fängelsestraffet inte uppnår sina åsyftade verkningar. Hot om straff innebär inte alltid att människor avstår från att begå kriminella gärningar. Straffets avskräckande funktion får ingen inverkan på den aktuella målgruppen. De som lever en kriminell livsstil är dåligt motiverade till att följa lagen och har sina egna normer och värderingar som väger tyngre och därför blir de straffrättsliga utfallen irrelevanta (Mathiesen 2005, s.69) .

Rättens åsyftade verkningar är direkt angivna i lagen, något som redogjorts för ovan. Det är emellertid även av vikt att känna till fängelsestraffets icke åsyftade verkningar, det vill säga den del av fängelsestraffets syfte som inte är uttalat i någon lag men ändå existerar.

Människor som besitter makt kan ha fler syften med till exempel en lagstiftning än vad som framkommer. För att förstå detta fenomen använder sig Mathiesen av begreppet *latenta funktioner*. Viktigt att poängtera är att de icke åsyftade verkningarna utgör en gradfråga. När det talas om latenta funktioner bör det därför alltid sättas in i kontexten “mer eller mindre” (Mathiesen 2005, ss.67-68).

De latenta funktionerna utgör en intressant infallsvinkel då frågan om varför fängelsestraff består är komplex och berör fler aspekter än vad det uttalade syftet gör. Mathiesen redogör för några exempel gällande latenta funktioner. Det handlar framför allt om en tilltro på att fängelsestraffets individual- och allmänpreventiva syfte verkar i praktiken. Den här *tron* väger tungt då den får människor att tro att fängelser fungerar i praktiken trots att dem inte gör det. Detta är något som Mathiesen menar är väl känt inom forskning och som myndighetspersoner känner till. Han anser därför att det är av vikt att lägga fokus på ytterligare funktioner som inte erkänns av varken domstol eller lagstiftare (Mathiesen 2005, ss.72-73). Två av dessa funktioner är lämpade för denna studie.

Första funktionen benämns *renhållningsfunktion*, vilket innebär att fängelser bidrar med att placera “oönskade individer” utanför samhället. På så sätt kan människor som är besvärliga eller begår avvikande handlingar hållas borta och med det menas enligt teorin att samhället “rengörs”. Mathiesen beskriver också den *handlingsfunktion* som fängelset har. Genom att fysiskt gripa någon och låsa in människor innanför murar kan det ges ett sken i media av att åtgärder för kriminaliteten i faktiskt mening äger rum. Det leder till ett intryck i samhället av att myndigheterna tar itu med problematiken, trots att de i många fall kritiserar för sitt arbete. Fängelser framstår helt enkelt som en konkret lösning på brottsligheten ur allmänhetens perspektiv. Dessutom kan rättsväsendet leda till en föreställning att insatser görs genom att utlova åtgärdsprogram av olika slag. Dessa åtgärdsprogram syns dock sällan till i praktiken medan fängelset står där synligt för allmänheten (Mathiesen 2005, s.73).

Utifrån Mathiesens slutsatser om att det råder en diskrepans mellan ideal och realitet, vad gäller bland annat fängelser, är det av stort intresse att undersöka om människor som har

erfarenhet av fängelsevistelser upplever att anstalter främjar återanpassning eller inte. Genom att undersöka fängelsets manifesta och latent funktion kan också en kritisk diskussion påbörjas gällande straffets funktion och hur lagstiftningen kan se ut när den landar i ett "socialt landskap".

3.3 Kontrollteori - Travis Hirschi

För att besvara frågan "varför begår människor inte brott?" gör sociologen Travis Hirschi enkoppling till sociala band och vilken anknytning en person har till samhället. Hirschi menar att en person väljer att begå brott beroende på hur mycket denne har att vinna eller förlora på det. Har personen svaga sociala band har denne mindre att förlora och är därför mer benägen att begå brott (Hirschi 2002, s.16).

Hirschi redogör för fyra begrepp som belyser graden integration av en enskild individ i samhället, vilka är anknytning (attachment), åtagande (commitment), delaktighet (involvement) och övertygelse (belief). Anknytning åsyftar vikten av involvering till nära relationer såsom familj och vänner. När en person känner anknytning till andra så är denne även mer benägen att påverkas av deras åsikter och blir mer eller mindre känslig för vad de tycker (Hirschi 2002, ss. 16-17).

Åtagande innefattar investering i ett livsmål såsom arbete, utbildning eller att helt enkelt leva ett hederligt liv. Strävandet efter livsmålet innebär att personen investerar mer tid och energi i en rad olika aktiviteter. Detta leder även till att personen har mer att förlora om denne skulle börja med kriminella aktiviteter igen. Genom att erhålla något som personen finner betydelsefullt kan personen överväga att den kriminella livsstilen inte längre är intressant. Beslutet att begå brott kan därför, enligt kontrollteorin, antyd vara ett rationellt övervägande. Åtagande är även ett förhållande till den konforma samhällsordningen, vilket innebär att människor ingår i en överensstämmelse med samhället. Genom att begå brott riskerar denne att även förlora det som samhället har att erbjuda (Hirschi 2002, ss. 18-20).

Delaktighet handlar om att en person involverar sig i aktiviteter, det kan till exempel vara föreningsaktiviteter. Att en individ skulle avstå från att begå brott på grund av involvering i en aktivitet beror på att det inte finns någon tid till kriminella gärningar. Personen blir helt enkelt

upptagen med de konventionella aktiviteterna. Att ingå i föreningsaktiviteter eller annat engagemang innebär bland annat att vara bunden till möten, planeringar och arbetstimmar. Genom att förhålla sig till dessa villkor blir möjligheten att syssla med kriminell verksamhet mindre (Hirschi 2002, s. 22).

Övertygelse avser tron på samhällsordningens legitimitet, det vill säga att du har en positiv inställning till myndigheter och lagstiftning och en negativ attityd till missbruk och brottslighet. För att detta ska kunna uppnås måste individen anpassa sig till samhällets gemensamma värdesystem och inte inom en specifik grupp eftersom att deras normer kan bryta mot samhällets regler. Om en person ingår i en grupp där avvikande beteende sker är det också stor sannolikhet att individen själv inte inser att det är felaktigt och därför kan inte upphörandet från brott ske så länge en person har en positiv inställning till missbruk och brottslighet (Hirschi 2002, ss.23-24).

Hirschis kontrollteori är relevant för denna studie då den belyser relevanta sociala faktorer för förståelsen av en återanpassningsprocess. Vad som gör att före detta kriminella väljer att inte begå brott blir intressant med koppling till vändpunkter som belyser upphörandet av brottslighet. De sociala banden omfattar utomrättsliga faktor och blir därför även av stor vikt vad gäller jämförelsen med fängelsestraffets effekt på återanpassning.

4. Metod & empiriskt underlag

I följande avsnitt presenteras val av metod och hur undersökningen genomförts. Kvalitativa intervjuer ansågs vara mest lämpligt för att undersöka vilka upplevelser före detta kriminella själva har gällande återanpassning i samhället. Vidare har det insamlade materialet analyserats med hjälp av ett tematiskt tillvägagångssätt.

4.1 Urval

Ett målinriktat urval var mest relevant för studien då det var personer med specifika erfarenheter som efterfrågades (Bryman 2012, s.434). Studiens problemformulering och syfte låg till grund för valet av undersökningspersoner, vilket innebar att deltagarna skulle besitta erfarenheter i form av att ha haft ett kriminell förflutet samt själva ha avtjänat ett fängelsestraff (Ryen 2004, s.78). Dock uppstod omständigheter som påverkade urvalet. En undersökningsperson hade missförstått kravet om att själv ha avtjänat ett fängelsestraff och en annan respondent kände vid intervjutillfället att denne inte ville dela med sig av sina erfarenheter kring sin rättsliga påföljd. De två intervjupersonerna bidrog emellertid med mycket informationsrika svar som var till stor del för resten av undersökningens syfte. För att få tillträde till undersökningspersonerna kontaktades den ideella organisationen Kriminellas Revansch i Samhället (KRIS) som hjälper kriminella att inte falla tillbaka i brottslighet. Studiens rekryteringsstrategi blev ett urval av respondenter som redan var medlemmar i en befintlig grupp eftersom endast personer inom organisationen ingick i studien (Denscombe 2013, s.243). Detta kan antas ha underlättat intervjuprocessen då tio deltagarna kände varandra sedan innan och därmed förmodligen hade lättare att dela med sig av sina erfarenheter och perspektiv.

4.2 Fokusgruppsintervjuer som tillvägagångssätt

Intervju i grupp, mer specifikt fokusgruppsintervjuer, var den intervjuform som lämpade sig mest för undersökningen. Dels på grund av att intervjuer i fokusgrupp understryker ett visst ämnesområde, men också då det var av intresse att se hur undersökningspersonerna påverkade varandras åsikter och tankar. Valet av intervjuer i grupp baserades även på de resurser och det begränsade tidsspannet som fanns att förhålla sig till (Bryman 2012, s.446). Fokusgrupp som

metod var fördelaktigt då deltagarna lyfte fram olika aspekter som en person själv kanske inte hade tänkt på om en enskild intervju gjorts. Intervjupersonernas olika åsikter och uppfattningar ledde helt enkelt till utökade svar då reflektioner och diskussioner kring olika teman skedde. Vid fokusgruppsintervjuer tenderar deltagarna att argumentera och ifrågasätta varandras åsikter, något som gynnade studien då mer reflekterande och realistiska tankar och uppfattningar erhöles (Bryman 2011, s.449). En fokusgrupp på sex till tio personer brukar vanligtvis anses vara lagom, men om målet med intervjun exempelvis är att få fram deltagarnas egna uppfattningar är det lämpligare att ha ett färre antal deltagare. För stora grupper kan leda till att deltagarna drar sig från att berätta sina åsikter och tankar, vilket fanns i åtanke då storleken på fem personer i respektive grupp utformades (Bryman 2011, s.453). Att ha ett antal på tio deltagare ansågs vara tillräckligt då den information som framkom uppfyllde undersökningens syfte. Ytterligare ett intervjutillfälle hade högst troligt inte bidragit med någon ny kunskap och därför ansågs en mättnadspunkt ha uppnåtts vid andra intervjutillfället (Kvale & Brinkmann 2009, s. 129). Även studiens resurser och tidsram begränsade antalet intervjutillfällen och därför lades stort fokus på att i bästa mån förbereda intervjuerna (Kvale & Brinkmann 2009, s. 130).

4.3 Struktur på intervjun

Som ovan nämnt lades stor vikt vid att förbereda, men även analysera intervjuerna för att erhålla så informations- och kvalitetsrik data som möjligt. Med hänsyn till undersökningens syfte ansågs det vara mer betydelsefullt att fokusera på kvalitet snarare än kvantitet. Inför intervjutillfällena gjordes förberedelser i form av bakgrundsundersökning gällande ämnet och syftet med intervjuerna klargjordes. Detta medförde att lämpligast analys- och intervjuteknik kunde utarbetas. Intervjuerna genomfördes enligt en utformad intervjuguide som fokusera på fyra teman med ett antal förslag på intervjufrågor. Genom att få fram studiens varför, vad och hur kunde helt enkelt dessa halvstrukturerade intervjufrågor framställas (Kvale & Brinkmann 2009, s. 120).

De fyra kategorierna med underfrågor underlättade flytet och flexibiliteten under intervjuernas gång. Intervjuerna genomfördes i två olika svenska städer i KRIS lokaler. Respektive intervjutillfälle skedde i avskilda rum där två som intervjuare samt 5 respondenter i olika åldrar befann sig. En av oss intervjuare inledde samtalen genom att tala om syftet med

intervjuerna samt vilka etiska aspekter som fanns att förhålla sig till. Den andre intervjuaren såg till att bandinspelning av intervjuerna utfördes korrekt och det inte störde någon deltagare. Under intervjuens gång var båda intervjuare delaktiga och underfrågorna hade sedan innan delats upp för att underlätta flytet. Det var emellertid noga att vi som intervjuare var flexibla genom att låta spontana frågor och följdfrågor ställas samt låta intervjupersonerna i viss mån styra vilket tema som skulle beröras. Detta för att i högsta grad lyfta undersökningspersonernas perspektiv och upplevelser. Den halvstrukturerade metoden medförde att intervjuerna liknade ett vardagssamtal, men samtidigt hade ett tydligt syfte att uppnå (Kvale & Brinkmann 2009, s. 43).

4.4 Fenomenologi

Studiens metod har en fenomenologisk infallsvinkel då den åsyftar att undersöka individers upplevda erfarenheter i livsvärlden. Fenomenologin kännetecknas av ett intresse för tillvaron i den vardagliga världen, vilket innefattar normala rutinmässiga aspekter av vardagen som förklarar det sociala livet. Detta var av betydelse för studien då den har för avsikt att undersöka vad som krävs för att upprätthålla ett "normalt" liv utifrån människors levda erfarenheter (Denscombe 2013, s.111). Det fenomenologiska tillvägagångssättet fokuserar med andra ord på att se saker genom andras ögon och eftersträvar därför inte att tolka, analysera eller kategorisera intervjupersonernas upplevelser i fack som inte överensstämmer med det ursprungliga materialet. Intervjusvaren har därför presenterats så nära deltagarnas perspektiv som möjligt. Intentionen för studien var att inte ha några förutbestämda uppfattningar om den realitet som undersöktes och därför lämpade sig ett fenomenologiskt angreppssätt. Mer specifikt uppmärksammar fenomenologiska studier hur det sociala livet är konstruerat av de som ingår i det, snarare än att placera forskningen på en hög abstraktionsnivå som kretsar kring system och trender, vilket var lämpligt då studien utgick från en individnivå (Denscombe 2013, s.112).

Valet av fenomenologisk infallsvinkel var även fördelaktigt gällande hanteringen av den sociala komplexiteten. Den sociala världen är inte alltid lättbegriplig, men genom att använda ett fenomenologiskt angreppssätt gavs möjligheter att få en förståelse för den ytliga sociala verkligheten på ett djupare plan. Eftersom undersökningen grundar sig i människors levda erfarenheter var det av stor vikt att välja en humanistisk forskningsstil. Det finns en inbyggd

respekt för individer inom fenomenologin, vilket var av stor betydelse för det studien hade för avsikt att undersöka (Denscombe 2013 s. 120).

4.5 Reliabilitet och validitet

Fenomenen reliabilitet och validitet har fått kritik av konstruktiva forskare då de betraktas som otillfredsställande kvalitetskriterier vad gäller kvalitativ samhällsforskning. Det konstruktiva synsättet tyder på att det inte finns någon sann verklighet, vilket innebär att det inte finns någon direkt sanningsenlig kunskap att hämta (Ryen 2004, s.137). I vilken utsträckning en studie kan replikeras blir därför i många fall svår att uppfylla när undersökningen är kvalitativ. En forskare som ska replikera en etnografisk studie måste gå in i en liknande social roll som den tidigare forskaren för att kunna upprepa studien (Bryman 2012, s.352). Att jämföra människors individuella upplevelser är problematiskt då de kan uppfatta den sociala realiteten på skilda sätt, vilket medför att möjligheterna att uppnå samma resultat som denna studie fått blir svår (Ryen 2004, s.140).

Den intervjuguide som utformades innebar en minskad risk att ställa ledande och snedvridna frågor som inte var neutrala, något som i sin tur ökade studiens reliabilitet och validitet (Ryen 2004, ss. 44-45). Intern reliabilitet, det vill säga att olika forskare identifierar samma teman utifrån det empiriska materialet, förstärktes då studien genomfördes av två personer. Den första tolkningen av intervjustyckena gjordes enskilt, därefter lästes materialet igenom gemensamt varpå teman som båda var eniga om utarbetades (Ryen 2004, s.139).

Validitet inbegriper huruvida studien undersöker vad den avser att undersöka. Under intervjuernas gång försäkrades det om att den information som framkom uppfattats på ett korrekt sätt, vilket gjordes med hjälp av att ställa följdfrågor. Genom att se till att det fanns en god överensstämmelse mellan intervjupersonernas svar och de tolkningar som utvecklades ökade studiens interna validitet (Kvale & Brinkman 2009, s. 264). Den externa validiteten innefattar huruvida det är möjligt att generalisera studiens resultat. Viktigt att poängtera är att avsikten med kvalitativa intervjuer ofta inte är att frambringa kunskap som är generaliserbar. För denna studie var det av större vikt att ha ett mindre antal intervjupersoner som kunde intervjuas på ett djupare plan snarare än att ha ett stort antal respondenter, då studien inte ämnat att generalisera svaren (Ryen 2004, s.77-78). Vid studier som berör mänskliga

förhållanden är den kunskap som frambringas kontextberoende och därför finns ingen anledning att generalisera det resultat studien fått (Kvale & Brinkman 2009, s.280).

4.6 Etiska aspekter

Det är av stor vikt att ta hänsyn till etiska aspekter vid studier som berör människor. Då denna studie dessutom undersökte händelser och erfarenheter som kan anses privata och känsliga var det av ytterst stor betydelse att framställa ett etiskt protokoll innan intervjuerna genomfördes (Kvale & Brinkman 2009, s.79). Det etiska protokollet grundade sig i de fyra etiska riktlinjerna konfidentialitetskravet, informationskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet (Bryman 2012, s.131).

Innan intervjuerna påbörjades var det noga med att informera undersökningspersonerna om syftet med studien och att den information som framkom endast skulle användas till forskningens ändamål. Utifrån informationskravet talades det dessutom om vilka moment som skulle ingå i undersökningen. Det var även mycket viktigt att poängtera att samtliga respondenter var anonyma genom hela studien och att deras medverkan var frivillig. Samtyckeskravet innebar alltså att intervjupersonerna hade rätt att när som helst dra sig ur. Vi försäkrade oss även om att deltagarna var över 18 år, detta då det annars krävs godkännande från vårdnadshavare (Bryman 2012, ss.132-133).

4.7 Analysprocess

Ett av de mest framträdande tillvägagångssätten för analys av kvalitativ data är tematisk analys, vilket även var ett lämpligt angreppssätt för denna studie. Hur en tematisk analys ska gå tillväga rent praktiskt råder det bristande information om, vilket kan medföra att det är svårt att som forskare veta hur analysen ska genomföras. En styrka är dock att forskare kan använda olika verktyg för att genomföra den analytiska processen på ett så transparent, effektivt och etiskt sätt som möjligt utifrån studiens fokus (Guest, MacQueen & Namey 2014, s. 17).

För analys av studiens datainsamling skrevs samtliga transkriberingar ut och lästes igenom, därefter granskades materialet ytterligare en gång och noteringar fördes i marginalen. Dessa

marginalanteckningar utvecklades sedan successivt till koder. Användning av färgpennor underlättade genomförandet av den tematiska analysen. Genom att använda färgpennor kunde texten på ett simpelt sätt delas in i koder och teman, något som även gav en bättre överblick över det empiriska materialet. Sedan granskades koderna kritiskt och kopplingar kunde dras mellan de begrepp som plockades fram och relevanta teorier (Bryman 2011, s.525). Vidare lyftes centrala teman och subteman ut utifrån den insamlade empirin. Därefter utarbetades fem slutgiltiga teman genom att fokusera på repetitioner, likheter och skillnader i intervju svaren (Bryman 2011, s.529).

Att använda sig av ett tematiskt tillvägagångssätt är fördelaktigt då analysmetoden fokuserar både på det explicita och implicita i ett datainnehåll (Guest, MacQueen & Namey 2014, s. 9). Det var av stor vikt för denna studie att lyfta fram de underförstådda meningarna då det är människors tankar och upplevelser som undersökts, något som inte alltid uttrycks rättfram. Den tematiska analysen blir användbar i det hänseende att den fångar komplexiteten som kan uppstå vid tolkning av texters betydelse (Guest, MacQueen & Namey 2014, s. 10).

Den fenomenologiska infallsvinkeln som studien har är väl anpassad med den tematiska analysen då målet med metoden är att beskriva och förstå hur människor känner, tänker och agerar i en specifik kontext (Guest, MacQueen & Namey 2014, s. 12). Dessutom är syftet med studien inte att pröva hypoteser och därför lämpar sig den tematiska analysen väl. Ett tematiskt tillvägagångssätt baserar analysen på innehåll och gör antaganden utifrån det insamlade materialet snarare än att testa huruvida en hypotes stämmer eller inte. Däremot kan en analys som grundar sig i innehåll användas för att generera hypoteser för framtida studier (Guest, MacQueen & Namey 2014, ss. 6-7).

5. Resultat

I följande avsnitt redovisas resultatet av genomförda fokusgruppsintervjuer. Informationen presenteras i följande fem teman: ”sociala relationer”, ”arbete och bostad”, ”inställning till samhället”, ”personlig motivering” och ”fängelsestraff som medel för återanpassning”.

5.1 Sociala relationer

Hälften av alla intervjupersoner ansåg att familjen var en vändpunkt för att ta sig ur det kriminella livet. A berättade att det var först när hans dotter skickade ett brev till honom, under tiden han satt häktad, som han insåg att det var fler personer än han själv som tog skada av hans kriminalitet och missbruk.

“Ditt jävla svin, tror du det är dig det är synd om? Det är oss det är synd om som du lämnar med jämna mellanrum.” (Intervjuperson A)

A hade tidigare bara tänkt att det var han själv som for illa av det liv han levde och när dottern visade hur besviken hon var på sin pappa så insåg han att en förändring var tvungen att ske. B håller med och menar att det som vände hans tidigare kriminella livsstil var när han fick en son.

“Jag satt inne när hon var gravid, så det är allt för honom jag gör just nu, och för mig själv också. Det var han som vände mig, jag ville att min son skulle ha en bättre framtid med sin pappa, inte med en kriminell pappa som inte kan vara på plats” (Intervjuperson B)

Att finnas där för sina barn är något som både A och B värderade högt och därmed blev det en motivering för dem att lämna det kriminella livet. B som påbörjade den kriminella livsstilen i 13 årsåldern, berättade att hans mamma under hela uppväxten bett honom sluta med kriminalitet, men att detta inte var en tillräcklig anledning för hans del. Det som krävdes för honom var helt enkelt att bli pappa. B berättar vidare att han nu kämpar för att få tillåtelse att umgås med sin son.

“Kommunen vill att man ska bevisa att man klarar av och verkligen vill vara med sin son, att man vill kämpa.” (Intervjuperson B)

Han menar att han, när han missbrukade och var kriminell, inte var kapabel till att kämpa för sin son. Men att han nu när han dragit sig ur den livsstilen gör allt för att få träffa sitt barn. A instämmer och berättar att han inte alls träffade sina fyra barn då han var aktiv i kriminalitet, men att han nu har regelbunden kontakt med dem. Han menar att de närmaste väntar på en när man är i missbruk och kriminalitet och att man själv tar avstånd på grund av skam och skuld.

F och G anser likaså att det sociala är en viktig del för att kunna återanpassas. F menar att han blir galen om han sitter hemma själv och tänker, vänner är avgörande för att inte börja lita på sina egna negativa tankar. Han anser att en person med destruktiva tankar ibland måste ta ett steg tillbaka och lyssna på sin omgivning. Personen behöver inse att denne kanske inte alltid har rätt gällande de negativa tankar som den har om sig själv. G berättar att det är tack vare KRIS och sin sambo som han träffar personer som inte är kriminella. Tidigare hade G ett stort socialt nätverk, men samtliga var personer i missbruk och kriminalitet. Att träffa personer utanför det kriminella har varit av stor betydelse för att G ska kunna återanpassa sig till samhället. I håller med om att sociala band är viktiga.

“Min mamma och mina systrar har jag aldrig haft en bra relation till, så den har jag inte odlat nu heller. Däremot mina egna barn och barnbarn har jag en bra relation med, det blir bara bättre och bättre hela tiden.” (Intervjuperson I)

I menar precis som A och B att det är sina egna barn som han fått starkast band till, att det är på grund av dem som han fått motivering att släppa det kriminella livet. H och E menar att familjen inte varit en vändpunkt för att sluta, utan att dem snarare blivit viktiga i efterhand när de inte längre är aktiva i den kriminella världen.

“När man är aktiv skiter man totalt i dem. Det finns vissa som går över lik och plockar morsans guld.” (Intervjuperson H)

H menar att en person som är kriminell inte bryr sig om sina nära och kära, det bara vad det kriminella livet har att erbjuda som spelar roll. E känner sig kluven vad gäller relationen till familjen då hon upplever mycket känslor såsom skam och skuld. E menar att det inte är lätt att reparera vissa relationer, men att hon ändå tycker det är otroligt viktigt att ha vänner och familj runt omkring sig.

Av samtliga intervjupersoner uttrycker sex stycken att det är extremt viktigt att bryta det gamla kriminella nätverket för att kunna gå vidare och lyckas återanpassas. A berättar att han inte har några vänner förutom de personer som han jobbar med på KRIS.

“Det går inte ha ett ben kvar i det tidigare nätverket, då faller man tillbaka.”

(Intervjuperson A)

B instämmer och uttrycker att han väljer att umgås med sig själv framför att ha fortsatt kontakt med de gamla vännerna, för då finns en risk att han faller tillbaka.

“När de gamla vännerna säger att dem har knark och saker så kan jag ju såklart säga nej med min egna vilja, men man vet aldrig vad som kan hända, så då är det bättre att strunta i det nätverket helt och hållet.” (Intervjuperson B)

Istället för att ta risken att falla tillbaka i kriminalitet så väljer A och B att umgås med personer från KRIS, familjen eller helt enkelt ensamma. A och B menar också på att det är mycket positivt att umgås med personer som har liknande livserfarenheter men som inte längre befinner sig i det kriminella, eftersom man då känner en samhörighet. B uttrycker att det skapas en gemenskap eftersom likasinnade personer har en bättre förståelse för varandras livssituation än vad personer utan erfarenhet av ett kriminellt liv har.

“Alla kan relatera till varandra, man har varit med om liknande grejer.” (Intervjuperson B)

Att känna en samhörighet med andra människor är en viktig bit för A och B i processen att återanpassas. De motiveras av varandra till att leva ett liv utan kriminalitet och droger. G fyller i vikten av att bryta sig ur det tidigare sociala nätverket. Han berättar att han inom sitt gamla nätverk redan har en roll som kriminell, vilket gör att det blir svårare att dra sig ut och återanpassas. G menar att en person som vill återanpassas till samhället måste lämna det tidigare umgänget även om det kan vara svårt.

“Jag ville bort från gatan jag kommer ifrån för att börja på ny kula, men det är ju nästan omöjligt.” (Intervjuperson G)

G säger att det framför allt i början av återanpassningsfasen är viktigt att ”klippa” de gamla banden, men att en tidigare kriminell person med tiden kanske kan klara av att få tillbaka någon form av kontakt med tidigare socialt nätverk. F instämmer i att det är svårt att som kriminell veta hur en ska ta sig ur tidigare umgänge, samtidigt som han menar att det är avgörande för att kunna återanpassas.

“När man har varit aktiv och bara hängt med pundare och vet hur man ska prata med dem, sen när du möter någon som är normal så blir du helt ställd. Hur fan ska jag hantera detta? Vad ska jag säga nu?” (Intervjuperson F)

Han menar att återanpassning kräver ett nytt socialt nätverk, men att det är svårt att nå dit då en person som varit kriminell inte har kunskap om hur de ska vara kring personer som inte ingår i de kriminella kretsarna. E berättar att hon lämnade det gamla umgänget så fort hon bestämt sig för att sluta. Hon menar liksom de andra att det inte går att ha ett icke-kriminellt liv om man är kvar i det tidigare nätverket.

“Det sista jag hade var en pojkvän i de kretsarna, men jag bröt med honom också.” (Intervjuperson E)

H menar också att han behövde komma till något helt nytt, att få börja om från början var viktigt för att kunna återanpassas. H berättar att han blev erbjuden en lägenhet från socialtjänsten, men att bostaden låg i samma område där han hade sin kriminella umgängeskrets, vilket inte hade gynnat återanpassningsprocess.

“Jag hade gått direkt tillbaka till mina kompisar och sagt: grabbar nu börjar vi sälja narkotika igen.” (Intervjuperson H)

Han menar att han hade behövt flytta till en annan stad där han inte kände någon. F håller med H och menar att om han hade flyttat till en ny stad så hade han kunnat välja vem han ville vara. Samtidigt menar F att det är lättare att söka sig till det gamla istället för att våga ta steget och påbörja något nytt och att detta påverkar återanpassning.

5.2 Arbete och bostad

Samtliga intervjupersoner är överens om att bostad och arbete är viktiga faktorer för att kunna leva ett liv utan kriminalitet. Men huruvida de är vändpunkter som gör att man faktiskt tar sig ur den kriminella livsstilen råder det olika åsikter om. A menar att bostad och arbete har en väldigt stor betydelse vad gäller återanpassning till samhället.

“Utan lägenhet och jobb så är man på gatan och det gatan har att erbjuda, det är inte mycket. Det är droger och kriminalitet.” (Intervjuperson A)

Själv har A både dåliga och bra erfarenheter av bostadsmarknaden. Han blev utslängd från sin lägenhet när han var i 30-årsåldern och sedan tog det 20 år innan han fick ett eget bostadskontrakt igen. A menar att nykterheten, det vill säga att en person inte brukar droger, är avgörande för att kunna skaffa en egen bostad. E säger att skulder och betalningsanmärkningar försvårar återanpassning, eftersom det då kan bli problematiskt att få tag i bostad. Hon berättar att hon själv fick en lägenhet efter att ha gått en ettårig behandling mot drogmisbruk.

“Du måste först bevisa att du klarar av att vara drogfri för att kunna få ett boende, men den idén är ju helt idiotisk. Ska man bo ute då liksom? Nä men jag sitter här på gatan och blir drogfri.” (Intervjuperson E)

E menar att det kan bli som en ond cirkel. För att kunna lämna missbruk och kriminalitet behöver du en bostad, men för att få en bostad måste du ha lämnat det kriminella och drogberoende livet. G tillägger att en bostad är viktig, men för att få en bostad måste du först ha ett arbete och att skaffa ett arbete som tidigare kriminell är inte alltid lätt.

“Om man ska skaffa jobb så vill dem att man ska skicka in straffregister, så jag känner, om man ska få tag på jobb, då får det vara genom vänner och kontakter.”
(Intervjuperson G)

G menar att utdrag ur belastningsregister blir som en dubbel bestraffning när en före detta kriminell person försöker komma tillbaka till samhället. Han menar att belastningsregister tidigare har hindrat honom från att få jobb, vilket för hans del har försvårat återanpassning. C berättar att det varit skönt att komma till en arbetsplats för att träffa människor som inte är

inblandade i eller pratar om kriminalitet. Han menar dock, precis som G, att utdrag ur belastningsregister försvårar möjligheten till arbete. C berättar att han, när han skulle bli anställd på sin nuvarande arbetsplats, blev ombedd att visa sitt straffregister eftersom arbetet innebar besök på skolor.

“Jag fixade pappret och öppnade det med min chef, så frågade jag honom om jag skulle bli av med jobbet, men chefen sa nej. Så det var skitbra, nu har jag jobbat där en vecka.” (Intervjuperson C)

Även D instämmer i att belastningsregister kan vara en faktor som hindrar eller försvårar återanpassning efter ett kriminellt liv. Han berättar att han, när han sökt jobb på egen hand, har blivit dömd och att han knappt fått chans till anställning. Enligt honom har KRIS därför varit till stor hjälp då han sökt arbete.

“Via KRIS kan man komma i kontakt med arbetsgivare som kanske inte ens bryr sig om ditt belastningsregister utan kollar på om du kan arbeta istället, så arbete via KRIS har varit en vändpunkt för mig. Att få en chans att arbeta och komma in i samhället.” (Intervjuperson D)

C tillägger att arbete och lön har en väldigt stor betydelse för återanpassning. Att ha en fast inkomst betyder mycket då det bidrar med en stabilitet i livet. C berättar att det är en trygghet att veta om att han kan betala sin hyra varje månad, därmed har arbete varit en vändpunkt för att C ska kunna återanpassa sig i samhället. Även F fyller i att arbete har en stor betydelse och menar att han behöver någonting att sysselsätta sig med.

En av samtliga intervjupersoner berättar att arbete och bostad inte varit en vändpunkt för honom.

“Jag jobbade även när jag var kriminell, jag hade fast jobb och jag hade ett hus som jag fixat genom en gängmedlem jag kände.” (Intervjuperson B)

B menar att han, trots att han hade både fast anställning och en egen bostad, fortsatte med det kriminella livet eftersom han inte hade något som motiverade honom att ta sig ur. För honom krävdes det, som ovan nämnt, en starkare motivering, vilket han fick i samband med sin sons födsel.

5.3 Inställning till samhället:

Sex av tio intervjupersoner talade om att inställningen till samhället måste ändras för att återanpassning ska vara möjligt. En vändpunkt nås när synen på samhället ändras från negativ till positiv. G förklarar hur han under sitt kriminella liv ansåg att allting var samhällets fel, att det var samhället som stod i skuld för i princip allt som han gått igenom. När han kom till insikt med att samhället hade hjälp att erbjuda nådde han en vändpunkt.

C belyser också vikten av att våga fråga om hjälp, han menar att när en före detta kriminell person får insikt i att de finns hjälp att få så ändras också inställningen till samhället. Som exempel lyfter han att socialtjänsten hjälpt honom med praktiska saker som rör hans ekonomi, detta för att underlätta återanpassning till samhället. Även E menar att hon hade en dålig inställning till samhället under sin aktiva tid, men att hon sedan med tiden fick kunskap om den hjälp som fanns att få, vilket bidrog till att hon kunde lämna det kriminella livet bakom sig.

Även intervjuperson A pratar om vilken betydelse inställningen till samhället har. Han menar att en kriminell person behöver ändra inställning gentemot polis och myndighet för att återanpassning ska vara möjligt.

”Det är ju det att det skapas en ilska mot polisen och myndigheter. Man får agg mot polismyndigheten för det är ju motpolen till kriminella, det är ju krig där emellan. Den inställningen till polis och myndigheter måste ändras från den kriminellas sida.”

(Intervjuperson A)

A beskriver också att den insikten kan vara svår att komma underfund med när en person är missbrukare och kriminell. För hans del ändrades inställningen till samhället då han blev nykter och lämnade livet bestående av droger. Han menar att en person som brukar droger inte kommer kunna ändra inställning och att det därför först krävs att personen lämnar missbruket. J menar, liksom A, att drogfrihet spelade en stor roll för att hans inställning till samhället skulle ändras. Han förklarar att hela hans inställning till samhället var annorlunda när han missbrukade. Han menar att han under sin tid som kriminell och missbrukare kände en enorm känsla av att samhället svikit honom. När han blev drogfri så insåg han att hans inställning till samhället behövde ändras.

”Så det är det, man måste ge något till samhället om man vill ha något ifrån det, och det är den insikten som behövs.” (Intervjuperson A)

A förklarar vidare att hans syn på icke-kriminella inte har förändrats helt och hållet trots att det är tio år sedan han var kriminellt aktiv. A berättar att han fortfarande, precis som när han var kriminell, känner sig underlägsen “medelsvensson” känslomässigt, men samtidigt intellektuellt överlägsen. Han förklarar att det beror på att han besitter livserfarenheter som han menar att en icke-kriminell person aldrig kommer förstå. A säger att han nedvärderar “medelsvensson” även om han tycker att det inte är rätt att känna sig överlägsen någon.

Tilliten till samhället är också något som en av intervjupersonerna tar upp. F pratar om hur han under hela sin kriminella karriär fått höra att det inte går att lita på samhället. Att socialtjänsten, polisen, skatteverket och andra myndigheter var fiender och att en kriminell person inte bör beblanda sig med dem.

”Lita inte på dem, det ältades ju hela tiden. Tillslut så blir det så, man måste själv inse att det inte är så, man måste själv ta steget och testa få hjälp. Det kanske hjälper, i mitt fall hjälpte inte soc och sånt men jag är inte lika fientlig mot myndigheter längre.”
(Intervjuperson F)

5.4 Personlig motivering:

Åtta av tio personer lyfter att personlig motivering och vilja var betydande som vändpunkt för att lämna ett kriminellt liv. De diskuterar personlig vilja och motivering att dra sig ur ett kriminellt liv utifrån två olika perspektiv. Det ena perspektivet berör vikten av att hitta motivering inom sig själv, medan det andra syftar på att det måste hända något för att motivering ska uppstå hos en person.

E beskriver att det är inställningen till en själv som måste ändras först för att motivering att lämna det kriminella livet ska uppstå. E menar att det för henne var väldigt viktigt att hon förlät sig själv och acceptera sitt förflutna. Om hon inte hade gjort det hade hon inte heller kunnat gå vidare berättar hon. Samtidigt säger hon att det inte är lätt att ändra inställning om sig själv och sin livssituation. Hon menar att små steg varje dag är viktiga och avgörande för att en dag kunna dra sig ur det kriminella livet helt.

“Till exempel nu står jag här i affären, ska jag betala för osten eller ska jag sno den? Och där gäller det att tänka att man vill göra en förändring med sitt liv och faktiskt göra rätt för sig genom att betala osten, såna små beslut är viktiga.” (Intervjuperson E)

F menar, liksom E, att det inte finns någon specifik faktor som gör att en före detta kriminell person drar sig ur den kriminella livsstilen, utan att det är en process som tar lång tid. Han poängterar vikten av att först förändra sig själv innan faktorer såsom bostad och arbete kan spela en roll.

”Du måste jobba med dig själv innan, innan du skaffar ett jobb för annars kommer det att skita sig. Det går inte bara att hoppa på det en dag och tänka att nu är jag som alla andra.” (Intervjuperson F)

B uttrycker också att den egna viljan är viktig. Han förklarar att en kriminell person behöver hitta en mening med att sluta för att kunna nå en vändpunkt. Utan mening så skapas ingen motivering till att sluta och då kan personen inte heller dra sig ur det kriminella livet menar han.

“Man måste ha en mening och vilja, det är tankar och hjärnan som bestämmer.”
(Intervjuperson B)

Person J berättar att motiveringen uppstod för honom när han en dag kände att han hade fått nog av det kriminella livet som han levt sedan han var mycket ung. Han säger att viljan och motiveringen att avsluta den kriminella karriären också uppstått när han insett att han måste göra det för andra personer än sig själv, det vill säga sin familj och sina vänner.

A beskriver, liksom J, att han fann motivering i att sluta med kriminalitet när han insåg att han gjorde andra människor illa med sitt beteende. Den insikten hade han inte funnit innan, vilket han menar berodde på att han under sitt liv som missbrukare och kriminell inte brydde sig om sin omgivning.

Två av intervjupersonerna menar att det var en specifik händelse som skapade motivering och vilja för dem att lämna det kriminella livet. C berättar att han inte har någon familj och att nära och kära därför inte har varit av betydelse för honom vad gäller återanpassning. Istället

menar han att det var en tragisk händelse som fick honom att inse att han måste sluta leva det liv han levde som kriminell. Han berättar att han blivit knivhuggen och fått kraftiga slag mot huvudet, vilket för honom ledde till en insikt i att kriminaliteten medförde att hans liv stod på spel.

“Man värderar livet mer och ser saker och ting som man inte sett innan. Det lilla börjar betyda mer, man behöver inte massa pengar och sånt.” (Intervjuperson C)

D berättar att det var först när han gjorde militärtjänsten i Turkiet som han fick motivering att lämna den kriminella karriären. Han menar att disciplin och rutiner var avgörande och något han höll kvar vid när han återvände till Sverige efter sin militärtjänstgöring.

Några intervjupersoner belyser svårigheterna med att finna vilja och motivering. G förklarar att viljan var svår för honom att hitta på grund av att det alltid fanns andra faktorer i hans omgivning som fick honom att dras tillbaka.

”Det spelar ingen roll hur mycket du vill förändras, det kommer alltid vara en uppförsbacke och så är det. Och till sist så hamnar man med samma polare och samma gäng. Man är redan dömd där, alla vet vem du är, så det är skitsvårt.” (Intervjuperson G)

F instämmer i att viljan är svår att finna. Han menar att det är lättare att söka sig till det gamla istället för att våga ta steget och påbörja något nytt, och det är något som alla kriminella är medvetna om enligt honom. Han tillägger även att viljan kommer och går hela tiden.

5.5 Fängelsestraff som medel för återanpassning

Åtta av tio intervjupersoner uttalar sig om huruvida ett fängelsestraff varit till för- eller nackdel för dem vad gäller återanpassning till samhället. De flesta menar att fängelsestraffet inte har fungerat som en vändpunkt när det kommer till att ta sig ur den kriminella livsstilen. A berättar att han har suttit i fängelse tio gånger och allt som allt i fem år.

“För mig har fängelsestraffen inte betytt något för återanpassningen, när jag har suttit i fängelse har jag tänkt att jag aldrig mer vill sitta här. Men det hjälper inte ett dugg, sen

när jag kommer ut så är det samma visa igen. Det är bortglömt, att det var jobbigt att sitta i fängelse.” (Intervjuperson A)

Samtliga åtta personer menar att de inte fått någon information eller hjälpmedel gällande återanpassning när det suttit av sitt fängelsestraff. De berättar att anstalterna inte informerat dem om behandlingsavdelningar, utbildningsprogram, organisationer såsom KRIS och KRAMI eller andra verktyg som kan behövas för att underlätta processen att ta sig ur ett kriminellt förflutet.

“När jag kom ut tänkte jag att shit nu är jag ute på gatan igen, då måste jag börja göra kriminella saker igen för att kunna fixa en lägenhet och sånt. Så jag väntade bara ut tiden egentligen, tills jag skulle bli släppt.” (Intervjuperson B)

B förklarar att han inte var förberedd för att komma tillbaka ut i samhället efter sin rättsliga påföljd. Resterande intervjupersoner menar liksom B att de inte hade några verktyg när de blivit frisläppta och därmed riskerade att återfalla i den kriminella livsstilen igen. Då ingen hjälp för att underlätta återanpassning gavs på anstalterna så menade de åtta intervjupersonerna på att de endast väntade ut tiden för att sedan kunna fortsätta med kriminalitet. G menar att det är svårt att anpassa sig utan hjälpmedel eller föreningar som KRIS. Han instämmer i att ett fängelsestraff handlar om att sitta av tiden för att sedan komma tillbaka till samma gata, umgänge och liv som tidigare. H berättar att han under sin vistelse på anstalt på egen hand fick kontakta kriminalvårdschefen för att få hjälp med behandling. Vidare berättar han att anstalten även varit emot att han skulle bli en del av föreningen KRIS, varför vet han inte.

“Dem vill ju vill ju helst bara släppa ut dig utanför grinden med en jävla mucksäck. Ha det bra, då ses vi om ett år igen.” (Intervjuperson H)

G berättar att han inte upplevde någon skillnad mellan den vanliga avdelningen och behandlingsavdelningen. På behandlingsavdelningen hade han inte heller fått någon information eller hjälpmedel för att kunna återanpassas. Han menar att en behandlingsavdelning åtminstone borde erbjuda verktyg för att förbättra människors livssituation.

“Man kan ju gå i skolan och sånt för att utbilda sig, men det är ju inte bara att gå fram och säga att man vill börja. Det är också en jävla process och det är inte säkert att det finns platser heller.” (Intervjuperson G)

E fyller i att det finns utbildning och hjälpmedel på anstalter men att det är själva motiveringen till att vilja ändras som en kriminell person behöver hjälp med, och det får en individ inte genom att sitta på anstalt. I håller med om att det finns hjälp på anstalter men att det skulle behövas många flera olika sorters fängelser och program för att underlätta återanpassning för en före detta kriminell.

“När du kommer ut från ett fängelse, vad ska du göra? Du har inte bostad, du får inget jobb, ingenting.” (Intervjuperson I)

I menar att ett fängelsestraff snarare försvårar återanpassning till samhället än vad det faktiskt hindrar fortsatt kriminalitet. J instämmer och menar att han var rädd för att komma från anstalten eftersom han inte kände sig förberedd för livet utanför. Det blir helt enkelt en vana och trygghet att befinna sig på anstalten. Vidare berättar J att när han befann sig på anstalten så träffade han andra kriminella personer, vilket gjorde att det blev ännu svårare att bibehålla tankarna om att sluta med det kriminella livet.

“Så kommer man till anstalten och får massa nya vänner och det finns erbjudanden till höger och vänster, då är det verkligen svårt att ta sig ur.” (Intervjuperson J)

J menar liksom I på att ett fängelsestraff kan göra det svårare för en person att ta sig ur den kriminella livsstilen, eftersom den intagne kommer i kontakt med andra kriminella personer. H berättar att även han skapade kriminella kontakter inne på anstalten, vilket gjorde det svårare för honom att ta sig ur.

“För mig var det så att innan hade jag ett kilopris på 35 000 kronor, sen kom jag in på anstalten och träffade någon högre snubbe som sa att jag kunde få det för 35 000 kronor och då tänkte jag: perfekt, nu tjänar jag mycket mer på det när jag kommer ut härifrån.” (Intervjuperson H)

I instämmer i att det blir betydligt svårare att återanpassa sig till samhället efter att ha avtjänat ett fängelsestraff just på grund av alla de kontakter som alstras inne på anstalten.

F berättar att han själv inte har fått en rättslig påföljd i form av fängelse men att han har en kompis som sitter inne på anstalt för tillfället. F tror inte att fängelsestraffet kommer vara till fördel för kompiserna då personen kommer i kontakt med grövre kriminella personer.

“Han blir ju som dem där inne om han lyssnar på någon som kanske är fett kriminell och fortfarande in the game. Han blir tillslut som dem i tanket, när han kommer ut så kanske det enda som finns är kokain, pengar och horor i huvudet på honom. När han kom in så kanske det var helt annorlunda, så jag tror inte att anstalt hjälper alla gånger.”
(Intervjuperson F)

Fyra av de intervjupersonerna som uttalade sig gällande fängelsestraff lyfte fram olika positiva infallsvinklar som påföljden kan medföra. J menar att ett fängelsestraff innebär mycket tid att fundera över sig själv och sitt liv.

“När jag satt häktad så började jag tänka. Innan det så hade jag inte ens tänkt tanken på att sluta. Det hjälper nog många på så sätt att de börjar tänka över sina liv.”
(Intervjuperson J)

B menar att fängelset öppnade dörrar för hans intresse till matlagning. Han berättar att han fått reda på att det fanns en kockutbildning via en annan intagen och därmed på egen hand ordnat så han kunde påbörja utbildningen inne på anstalten. Vidare berättar han att utbildningen hjälpt honom när han kom ut och att han nu drömmer om att starta en egen restaurang. C beskriver att det fanns mycket rutiner att följa inne i fängelset, vilket hjälpte honom även utanför anstalten.

A uttrycker att fängelsestraff inte varit till fördel för honom själv, men att han tror att ett fängelsestraff är något som kan underlätta återanpassning för vissa personer.

“Jag vet att det hjälper vissa. Inte för de som tycker att fängelset är en trygghet, för de återkommer dit gång på gång. Men för de som tycker att det är jättejobbigt att sitta inne, det hjälper de att gå vidare för att de inte vill hamna där igen, men de är inte många.”
(Intervjuperson A)

A menar att ett fängelsestraff kan fungera avskräckande för vissa personer och att dessa därför väljer att inte fortsätta med det kriminella livet. Det skapas helt enkelt en rädsla att hamna på

anstalt igen. A förtydligar dock att fängelset snarare varit till nackdel än fördel för honom i syfte att återanpassa sig. Det bör även tilläggas att en av intervjupersonernas erfarenheter inte finns med, detta på grund av att han inte vill dela med sig om hur han upplevt sitt fängelsestraff.

6. Analys

Följande avsnitt presenterar den analys som gjorts utifrån studiens resultat och teoretiska utgångspunkter. Redovisningen görs utifrån samma teman som i resultatdelen, men med tillägget en jämförelse mellan fängelsestraff och utomrättsliga faktorer. Anledningen till att temat lades till var för att kunna diskutera och besvara frågeställning tre om huruvida fängelsestraff har gynnat eller missgynnat återanpassning i jämförelse med utomrättsliga faktorer.

6.1 Sociala relationer

Utifrån studiens resultat är det tydligt att sociala relationer är av stor betydelse vad gäller återanpassningsprocessen, vilket Hirschi förstärker då han redogör för en individs behov av social anknytning och nära relationer för att kunna avstå från brottslighet. En kriminellt aktiv person utan sociala band har inte något att förlora på att begå brottsliga handlingar. Det faktum att söner och döttrar var en vändpunkt för några undersökningsspersoner blir relevant i detta sammanhang då de före detta kriminella, precis som Hirschi uttrycker, hade något att förlora om de övervägde den kriminella karriären. Individer med social anknytning är känsliga för andras åsikter och påverkas därför av familjemedlemmar och vänners tyckande, vilket i sin tur kan leda till en förstärkt anledning att upphöra med den kriminella livsstilen (Hirschi 2002, ss.16-17). Den före detta kriminella kommer helt enkelt till insikt att relationen till nära och kära är mer värdefull än det som den kriminella livsstilen har att erbjuda.

De sociala relationernas betydelse på återanpassning är emellertid mer komplex än så. Möjligheten att lämna ett kriminellt liv kräver att individen först bryter sig ur det kriminella nätverket, något som kan vara problematiskt då det kriminella kontaktnät utgör en form av anknytning. Denna anknytning har emellertid en hindrade verkan snarare än en främjande vad gäller upphörandet av brottslighet. Att konstatera att anknytning bidrar till återanpassning blir därför ett förenklat antagande och därför går detta fenomen utanför ramarna för vad Hirschis kontrollteori omfattar. Den del av återanpassningsprocessen som innebär att bryta de kriminella relationerna förklaras mer fördelaktigt genom Laub och Sampsons teori om vändpunkter.

Abbotts definition av en vändpunkt, det vill säga att livet intar en ny riktning, kan förklara vikten av att dra sig ur det tidigare nätverket för att lyckas med återanpassning (Laub och Sampson 2003, s.39). Att lämna det kriminella kontaktnätet bakom sig är ett tecken på att individen lämnar det förflutna och låter en framtida livsstil inträda. Det är utifrån intervjupersonernas resonemang tydligt att upphörande av det kriminella nätverket är av stor betydelse för återanpassning, eftersom det annars finns en risk att falla tillbaka i samma banor.

Processen att upphöra med en kriminell livsstil delar Laub och Sampson (2003, ss.148-149), som tidigare nämnt, upp i fyra led. Första steget är att lämna det förflutna bakom sig och därefter kan det nya livet förses med socialt stöd och tillväxt. Det kan utifrån resultatet tolkas som att KRIS utgjorde det andra steget i processen då organisationen försett de före detta kriminella med socialt stöd och tillväxt av icke-kriminella eller före detta kriminella kontakter. Även kontakter i form av familj och vänner försåg de tidigare lagöverträdarna med social support, vilket gynnade processen att lämna kriminaliteten.

6.2 Arbete och bostad

Resultatet indikerar att en arbetsanställning utgjort en vändpunkt för de före detta kriminella då det medfört nya sociala kontakter, struktur och rutiner till vardagen samt möjlighet att förändra sin identitet. Genom ett arbete ges den före detta kriminella möjlighet att knyta nya kontakter med individer som inte ingår i den kriminella livsstilen. Personen får även genom en arbetsanställning struktur på vardagen då denne har tider och plikter att anpassa sig till. Likaså förser ett arbete med möjligheter att lämna den tidigare identiteten som är förknippad med kriminalitet och istället skapa en ny identitet i förhållande till arbetet (Laub och Sampson 2003, ss.148-149).

Avsaknad av arbete och bostad kan även resultera i en risk för de före detta kriminella att "hamna på gatan" där de rutinaktiviteter som erbjuds innefattar kriminella gärningar. En arbetsanställning genererar en förändring i dessa rutinaktiviteter. Genom att ha ett heltidsarbete sysselsätter den före detta kriminella sig med en annan form av aktivitet, något som Hirschi (2002, ss.21-22) förklarar med hjälp av begreppet delaktighet. Det

konventionella engagemanget en före detta lagöverträdare får till ett arbete ersätter helt enkelt de tidigare kriminella aktiviteterna.

En annan aspekt är den ekonomiska stabiliteten ett arbete medför. Studiens resultat indikerar att en lön blir en trygghet för den före detta kriminella då de blir försäkrade om att de förmår försörja sig. Koppling kan dras till det resultat Laub och Sampsons (2003, s.49) studie fått. Studien indikerade att lön medförde stabilitet och en vilja att ta ansvar över sitt arbete och liv. Vidare har denna studies resultat antytt att ett arbete framkallat en känsla av meningsfullhet då den före detta kriminella får något att sträva efter. Antagandet stärks av Hirschis (2002, ss.18-21) begrepp åtagande som innefattar att en person investerar i ett livsmål, vilket då kan vara just ett arbete. En arbetsanställning medför att den före detta kriminella har mer att förlora om denne skulle överväga att fortgå den kriminella livsstilen. Att arbete har fungerat som en vändpunkt för de före detta kriminella uppenbarar sig därför genom att de anammar den konforma samhällsordningen. Det vill säga att de värdesätter den ordning och de normer som råder i samhället framför den avvikande livsstilen. Utdrag ur belastningsregister har dock påvisats vara hindrade för möjligheterna till en arbetsanställning, något som kan leda till en känsla av hopplöshet.

Intervjupersonerna belyste även vikten av att ha en bostad. Utan ett boende så riskerar den före detta kriminella att "hamna på gatan", vilket är en plats som kretsar kring kriminalitet och droger. En bostad innebär även för den före detta kriminella en möjlighet att ta avstånd från den tidigare umgängeskretsen. Att komma bort från ett gammalt grannskap med ofördelaktigt inflytande är betydande för att kunna ta sig ur det kriminella livet (Laub & Sampson 2003, s. 141). Tillgången till en bostad kan därför utgöra vändpunkt då det innefattar ett tillfälle för en ny framtida livsstil att inträda. Emellertid kan omständigheter i form av betalningsanmärkning och skulder försvåra möjligheterna vad gäller tillgång till ett boende, vilket blir en hindrade faktor för återanpassningsprocessen.

6.3 Inställning till samhället

Utifrån Hirschis (2002, s.23) begrepp övertygelse kan det konstateras att en positiv inställning till samhället är av stor betydelse för en individs upphörande av avvikande beteende. Det är tydligt att övergången från en negativ syn till en positiv syn på samhällets organ och

uppbyggnad underlättar återanpassningsprocessen. Att se rättsliga myndigheter som fiender eller motpoler menade studiens intervjupersoner skapade en bristfällig tillit till samhället. En individ utan förtroende för samhällsordningen löper större risk att inte anpassa sig till de lagar och normer som råder. Avsaknad av övertygelse om att det är viktigt att följa samhällets regler resulterar i svårigheter att anpassa sig till den ordning som lyder (Hirschi 2002, s.24-26). Att ha en god inställning gentemot samhället medför även att en tidigare lagöverträdare uppmärksammar den hjälp som samhället har att erbjuda, vilket i sin tur underlättar återanpassningsprocessen.

Studiens intervjupersoner lyfte missbruk som en hindrande faktor vad gäller förtroendet för samhällets legitimitet. Som drogmissbrukare förstärks misstron till samhället och det är därför av stor betydelse att bli nykter för att kunna förändra den negativa synen på samhällsordningen. En individ som dessutom ingår i en sammanslutning där brottsliga gärningar förekommer riskerar att själv uppfatta de avvikande beteendena som positiva. De tidigare lagöverträdarna uppmärksammade att de kriminella kontakterna påverkade deras syn och tilltro till samhället och myndigheter, något som i sin tur reducerar sannolikheten att personen anpassar sig till de värdesystem som råder och därmed också upphör med brottslighet (Hirschi 2002, ss.32-34).

Resultatet visar tydligt att en förändrad inställning till samhället kan fungera som en vändpunkt då det innebär att livet intar en ny riktning. Att övergå från en negativ inställning till positiv inställning är ekvivalent med att du lämnar det förflutna och skapar rum för ett nytt framtida levnadssätt (Laub & Sampson 2003, s.39).

6.4 Personlig motivering

För att en ny riktning ska kunna intas, det vill säga att en vändpunkt uppstår, måste det finnas en vilja inom individen själv (Laub och Sampson 2003, s.58). En person som inte är motiverad kommer inte heller kunna ändra kurs i livet. Förändringen sker helt enkelt först när en individ själv aktivt bestämmer sig för att upphöra med den kriminella livsstilen.

Studiens undersökningspersoner lyfte att händelser i form av militärtjänstgöring och kroppslig skada för dem medfört en motivering i att upphöra med den kriminella livsstilen. Här kan en parallell dras till Laub och Sampsons (2003, s.125) studieresultat som lyfter

militärtjänstgöring som en vändpunkt då det medför lärdom att följa order och ta ansvar. De rutiner, disciplin och ansvarstagande som militärtjänstgöringen medför alstrar en personlig motivering hos den före detta kriminella att upprätthålla ett liknande levnadssätt även när tjänstgöringen avslutas, något som främjar återanpassningsprocessen. Att ansluta sig till militärtjänsten kan även generera att en inre mognad uppstår, vilket i sin tur leder till en insikt i att ansvaret att förändra sin livsstil ligger hos individen själv.

En händelse i form av en fysisk skada kan likaså uppfattas som en vändpunkt då det kan leda till att ett rationellt tankesätt påbörjas där individen överväger vilka för- och nackdelar den kriminella livsstilen medför (Laub & Sampson 2003, s.30). Den personliga motiveringen uppstår när individen resonerar att den kriminella karriären inte är mer värdefullt än att utsätta sitt liv för fara. Det vill säga att personen anser att livet väger tyngre än den riskfyllda livsstilen.

Det sista ledet i Laub och Sampsons (2003, ss.148-149) uppdelning av återanpassningsprocessen, det vill säga möjligheten att förändra sin identitet, kan kopplas till det faktum att personliga motivering utgör en vändpunkt. Att övergå från att identifiera sig själv som en kriminell person till en icke-kriminell person kräver förlåtelse och acceptering av sitt förflutna, vilket endast kan uppnås om personen själv är motiverad att lämna det kriminella livet. Även i denna aspekt var KRIS en vändpunkt för de före detta kriminella då de genom kontakt med människor med liknande livserfarenheter kunde finna gemenskap och motivation till att påbörja en ny livsstil.

6.5 Fängelsestraff som medel för återanpassning

Den diskrepans som Mathiesen uppger råder mellan fängelselagens ändamål och realiteten stämmer överens med denna studies resultat (Mathiesen 2005, s.39). De före detta kriminella uttrycker att fängelsestraffet snarare har försvårat än underlättat återanpassningsprocessen, vilket tyder på att rättens åsyftade verkningar inte fått genomslag i praktiken. Trots det individualpreventiva syftet med fängelselagen så indikerar studiens resultat på att den individuella intagnas behov för att återanpassas inte uppfylls. Anledningen menar de före detta kriminella är på grund av den bristfälliga behandling och förberedelse för ett icke-kriminellt liv som fängelset erbjuder. Att återanpassningsprocessen förvärras av

fängelsestraffet kan även förklaras av att en prisonisering uppstår. Här blir de studier Mathiesen refererar till av intresse då de belyser den fångkultur som alstras innanför fängelsets murar. Prisonisering leder till att de avvikande beteendena förstärks och distansen till samhällets normer och lagar blir större. De studieresultat som Mathiesen hänvisar till stämmer överens med denna studies resultat gällande hur de intagnas kriminella verksamhet intensifieras. De intagna skapar ett bredare nätverk innanför murarna och får erbjudanden som gynnar deras kriminella karriär och missgynnar den process som leder till en lyckad återanpassning (Mathiesen 2005, ss.35-36).

Intervjupersonerna beskrev även att fängelsestraffet för dem innebar att "vänta ut tiden". De menade att vistelsen på anstalt blev en lång väntan på frigivning då ingen hjälp eller förberedelse för ett icke-kriminellt liv erbjöds. Det kan tolkas som att fängelset helt enkelt bara är en plats där brottslingar "förvaras", vilket är vad Mathiesen hänvisar till med begreppet renhållningsfunktion. Ett icke uttalat syfte med fängelsestraff är att placera "oönskade" individer utanför samhället, något som snarare kan tänkas bli ett av de främsta syftena med fängelsestraffet. Rehabiliteringssyftet hamnar helt enkelt i skymundan då renhållningsfunktionen utgör en främre prioritering. Fokus hamnar på att "rensa" samhället på individer med avvikande beteende och förvara dessa snarare än att faktiskt förbereda dem för ett liv som stämmer överens med samhällets lagar och normer (Mathiesen 2005, s.73).

Trots att myndigheter ger intryck av att brottsligheten bekämpas och utlovar åtgärdsprogram av olika slag är det sällan dessa syns till i praktiken, något som denna studiens resultat indikerar i då intervjupersonerna beskriver att den rättsliga påföljden inte erbjuder tillräckliga verktyg. Här kan samband dras till rättens latenta funktioner då fängelset enligt Mathiesen har en handlingsfunktion för myndigheter (Mathiesen 2005, s.73). När en individ grips fysiskt ger det ett sken i media av att rättsväsendet bekämpar brottsligheten. Men genom att undersöka före detta intagnas erfarenheter samt ha återfallsstatistiken i beaktning kan det konstateras att föreställningen om att åtgärder vidtas inte stämmer överens med realiteten. Med andra ord framstår det i allmänhetens ögon som att kriminaliteten motarbetas men att fängelset i praktiken inte fyller den funktion som uttalats.

Utifrån fastställandet av att fängelsestraffets åsyftade verkningar inte realiserar och att påföljden snarare försvårar återanpassning ges en förståelse för att fängelset inte upplevs som en vändpunkt för de före detta kriminella. De intagna erbjuds helt enkelt inte verktyg i

fängelset som förbereder dem för ett icke-kriminellt liv och därför kan deras liv inte heller inta en ny riktning. Det blir med andra ord ingen övergång från det förflutna till en ny livsstil (Laub och Sampson 2003, s.39).

6.6 Jämförelse mellan fängelsestraff och utomrättsliga faktorer:

Det kan konstateras att det råder en problematik att uppnå fängelsestraffets rehabiliterande ändamål på grund av de begränsningar som både Mathiesen och studiens intervjupersoner belyst. För att upphöra med brottslighet krävs åtgärder som kan tillfredsställa individuella behov, något som fängelsets tillämpade strategier i dagsläget inte kan uppfylla. Att övergå från ett kriminellt liv till ett liv utan kriminalitet är komplext och kräver åtgärder på ett djupare plan. Mathiesen menar att det sociala, ekonomiska och politiska "landskapet" avgör huruvida en lag fungerar i praktiken eller inte. Att fängelsestraffet inte främjar för återanpassning i samma mån som de utomrättsliga faktorerna beror på att fängelselagen inte ämnar åtgärda de bristande samhällsförhållanden som råder (Mathiesen 2005, ss.59-60). De utomrättsliga faktorer som lyfts i denna studie verkar på ett mer individuellt plan och tenderar därför att förefalla mer fördelaktiga för en lyckad återanpassning.

Tre av de fyra aspekter som Laub och Sampson (2003, ss.148-149) lyfter vara nödvändiga för upphörandet av en kriminell livsstil kan inte uppnås genom ett fängelsestraff. Det sociala stödet och tillväxten gynnas inte innanför murarna, likaså bidrar inte ett fängelsestraff med förändring i rutinaktiviteter eller möjlighet till ändrad identitet. De sociala relationerna är av stor vikt för återanpassning, något som fängelset missgynnar dels då den intagne isoleras från sina nära relationer, men också då det skapas tillfällen att knyta kontakter som snarare gynnar den kriminella livsstilen. Att inleda relationer med icke-kriminella är en viktig faktor för vägen ut ur kriminalitet och därför verkar fängelset inte fördelaktigt i denna aspekt. Fängelset bidrar emellertid med struktur i form av rutiner och aktiviteter, dessa är dock inte anpassade för livet utanför murarna, vilket medför att det blir problematiskt för de intagna att efterleva fängelsets rutinaktiviteter i efterhand. Sysselsättning i form av arbete däremot frambringar rutinaktiviteter som gynnar vägen ut ur den kriminella livsstilen (Laub och Sampson 2003, ss.138-139).

Då fängelset är en institution där straff verkställs försvåras också den behövliga förändringen vad gäller övergången från en negativ till positiv inställning till samhället. Att befinna sig på en anstalt som dels har för syfte att skipa rättvisa genom att bestraffa den kriminelle leder inte till en ambition hos personen att ändra synen på rättsliga myndigheter (Mathiesen 2005, s.41). Intervjupersonerna uttrycker att den personliga motiveringen att ta sig ur kriminalitet inte är något som fängelsestraffet eftersträvar att utforma. Det vill säga att tiden på anstalt inte medför någon motivation till att upphöra med kriminalitet. Däremot konstaterar de att vistelsen på anstalt bidrar med tid för den intagne att fundera över sig själv och sin livsstil, något som i sin tur kan tänkas leda till en motivering att lämna den kriminella karriären. Även de utbildningar och program som fängelset erbjuder kan väcka ett intresse hos de intagna som tillför att personen finner något som skapar en mening i dennes liv. De medel som fängelset erbjuder har en betydelse, inte bara för den individuella men också för det gemensamma samhället.

7. Sammanfattande diskussion och slutsatser

I följande avsnitt presenteras sammanfattande diskussion och slutsatser utifrån studiens syfte, resultat och analys. Mest fördelaktigt och tydligt blev ett upplägg med en redovisning av frågeställningarna var för sig.

7.1 Frågeställning 1: Vad upplever före detta kriminella ha främjat respektive hindrat deras vändpunkter för att bryta sig ur sin kriminella livsstil?

Utifrån intervjuerna kan det fastställas att de faktorer som varit mest framgångsrika för före detta kriminellas återanpassningsprocess är sociala relationer, arbete och bostad, positiv inställning till samhället samt personlig motivering. Hur kommer det sig då att dessa faktorer varit så framgångsrika? De utomrättsliga faktorerna förser med möjlighet att lämna det förflutna, socialt stöd, förändring i rutinaktiviteter och ändrad identitet. För att en vändpunkt ska uppnås är dessa livsavgörande. De faktorer som däremot påvisats vara hindrande för att upphöra med kriminalitet är ett kriminellt nätverk, utdrag ur belastningsregister, skulder och betalningsanmärkningar, en negativ inställning till samhället samt missbruk.

Huruvida de utomrättsliga faktorerna fungerat som vändpunkter för före detta kriminella är en komplex fråga utan konkret svar. Tidigare lagöverträdarens skilda livsöden och erfarenheter tyder på att olika faktorer har olika påverkan på individer. Vad som haft en främjande effekt för somliga kan ha verkat hindrande för andra. Studien har dessutom, som tidigare nämnt, en fenomenologisk infallsvinkel och undersöker därför verkligheten på det sätt som det är konstruerat av de som ingår i det, vilket gör att studiens generaliserbarhet påverkas. Att dra generella slutsatser om hur utomrättsliga faktorer och fängelsestraff påverkar en före detta kriminell är problematiskt när studiens fokus ligger på en individnivå. De personer som deltagit i denna undersökning uppfattar verkligheten på skilda sätt och vad de upplevt speglar inte alls verklighet.

Vägen till en lyckad återanpassning är med andra ord komplicerad då processen omfattas av ett flertal händelser och faktorer som kan ha både gynnande och missgynnande effekt. Utifrån intervju svaren framkom emellertid likheter gällande vilka faktorer som varit av störst

betydelse för återanpassningsprocessen. En slutsats som kan dras är att sociala relationer utgör en paradoxal faktor (Arditti & Arkman 2011, s.212). När en före detta kriminell har sociala relationer i form av kriminella kontakter är faktorn snarare hindrande än främjande, då det nätverket inte bidrar till upphörande av brottslighet. För att en vändpunkt ska kunna uppstå är upplösningen från det kriminella gänget avgörande (Carlsson 2011, s.3). Intervjupersonerna menade att det är näst intill omöjligt att uppnå en vändpunkt så länge du är kvar i ditt gamla kriminella nätverk. För att en återanpassning ska ske måste dessa sociala band ersättas med icke-kriminella relationer och där hade bland annat familj en stor genomslagskraft på individen. I praktiken är det en stor utmaning att kunna genomföra detta, vilket denna studie indikerar i. Svårigheterna handlar inte bara om att säga upp kontakten med sina gamla relationer, utan också att finna ett nytt socialt umgänge bland icke-kriminella (Boman & Mowen 2017, s.198).

Intervjupersonernas svar har varit relativt likartade, något som kan vara en följd av att samtliga är medlemmar i en och samma organisation, det vill säga KRIS, vilken har givna riktlinjer och mål. Perspektivet de har på de livserfarenheter de besitter kan ha påverkats av organisationens värderingar och arbetssätt. Likaså kan det faktum att intervjupersonernas ålder, kriminella erfarenheter och tid sedan senaste brottsliga gärning inte tagits i beaktning påverka resultatet. Intervju med tio andra individer med andra erfarenheter och perspektiv hade kunnat generera i ett annorlunda utfall.

7.2 Frågeställning 2: Hur ser före detta kriminella på fängelsestraff som en faktor som bidrar till återanpassning?

Hur de före detta kriminella upplevt den rättsliga påföljden fängelsestraff resulterade i ett mer samstämmigt svar. Fängelsevistelsen ansågs inte ha främjat processen att lämna ett kriminellt förflutet, utan upplevdes snarare som en hindrande faktor. Det framkom även att fängelsestraffet uppfattades som varken främjande eller hindrande då de intagna endast väntade ut tiden. Att de åsyftade verkningarna i samtliga fall inte uppfylls i realiteten är en slutsats som, utifrån denna studie, med säkerhet kan dras. Med det sagt innebär inte ett fängelsestraff total avsaknad av positiva aspekter. Tid att tänka över sitt liv, möjlighet till utbildning, kunskap om struktur och rutiner har lyfts som fördelaktiga komponenter som fängelset bidrar med.

Det resonemang Mathiesen för gällande rättens begränsningar stämmer väl överens med det resultat denna studie fått samt artikeln "The Effect of Prison Visitation on Reentry Success: A Meta-Analysis" som belyser fängelsets bristande strategier. Skulle ett fängelsestraff verka mer fördelaktigt för återanpassning om andra metoder och tillvägagångssätt användes? I ovan nämnda artikel kommer författarna fram till att besök under fängelsevistelsen kan ha positiva effekter på återanpassningsprocessen (Mitchell et al. 2016, s.79). Det kan tänkas att de utomrättsliga faktorer som belysts i vår studie hade varit till fördel att använda som verktyg även då den rättsliga påföljden avtjänas. Det vill säga att under fängelsevistelsen förse de intagna med faktorer i form av socialt stöd, möjlighet till arbete och utbildning samt motivering att lämna det kriminella livet. Kanske hade det ökat möjligheterna till en lyckad återanpassning?

Om grundtanken med fängelsestraff är att motverka kriminalitet varför blir resultatet snarare det omvända? En väsentlig anledning är den prisonisering som uppstår innanför murarna, vilken är mer eller mindre omöjlig för de intagna att undgå (Mathiesen 2005, s.35). Fängelsets rehabiliterande syfte motarbetas av prisonisering då det försvårar vägen till en lyckad återanpassning. Under fängelsevistelsen skapas en distans till de normer och lagar som råder i samhället, vilket medför en motsatt effekt i förhållande till syftet (Kennington 2013, s.75).

Resultatet indikerar att den intagnes anpassning till samhället *inte* underlättas och att de negativa följderna av frihetsberövandet *inte* motverkas och att fängelselagen därför inte får genomslag i praktiken. Exempel på negativa följder är prisonisering och utökande av det kriminella nätverket, vilket är två väsentliga anledningar till att fängelsestraffets åsyftade verkningar gällande rehabiliteringssyfte inte upplevs i praktiken. Även Kriminalvårdens vision att individer som sitter på anstalt ska bli rustade för ett liv utan kriminalitet och droger vid frigivning är något som inte uppnås enligt studiens resultat. De kriminella får inte rätt verktyg för att lyckas hålla sig undan kriminalitet och hamnar återigen på samma gata och inom samma gäng.

Om fängelsets åsyftade verkningar inte uppnås hur kommer det sig att fängelsestraffet består som en funktion i samhället? Den koppling som gjorts i analysdelen mellan tankar om fängelsets åsyftade- och icke åsyftade verkningar och studiens resultat kan tänkas förklara detta. De manifesta funktionerna hamnar helt enkelt i skymundan då latent funktioner får

större fokus. De intagna gynnas inte av fängelsestraffet då dess funktion snarare blir att skydda övriga samhället från avvikande individer, vilket för de som befinner sig på anstalt blir ett resultat av att endast "vänta ut tiden". Genom att avlägsna oönskade individer från allmänheten så fyller fängelset en rengöringsfunktion i samhället. Resultatet visade även på en avsaknad av önskvärda åtgärdsprogram. Det bekräftar också att de åtgärdsprogram som myndigheter utlovar för att bekämpa brottsligheten inte syns till innanför murarna, med koppling till handlingsfunktionen. Detta innebär att det i allmänhetens ögon kan se ut som att kriminaliteten motarbetas och att något blir gjort inom institutionerna fastän det inte är fallet (Mathiesen 2005, s.73).

7.3 Frågeställning 3: På vilket sätt har fängelsestraffet gynnat respektive missgynnat återanpassningsprocessen i jämförelse med de utomrättsliga faktorerna?

I jämförelsen mellan huruvida fängelsestraffet eller de utomrättsliga faktorerna gynnar respektive missgynnar återanpassningsprocessen framkommer det att utomrättsliga faktorer har en betydligt mer gynnsam effekt. Fängelsets åsyftade verkningar att rehabilitera samt bestraffa en kriminell person är problematiskt att åstadkomma inom samma institution då det är två skilda syften som ska uppnås parallellt. En organisation som har för grundtanke att bestraffa människor som bryter mot samhällets lagar och regler får svårigheter med att uppnå det rehabiliterande syftet i realiteten (Mathiesen 2005, s. 60). De medel och metoder som fängelset använder sig av räcker inte till för att uppnå de åsyftade verkningarna i den komplexa verkligheten, något som intervjupersonerna tydliggjort genom att lyfta den avsaknad av verktyg som krävs för att återanpassas.

Frågan blir då vilka tillvägagångssätt som hade behövt utvecklas för att fängelsestraffet ska leda till en lyckad återanpassning i större utsträckning. Genom att återkoppla till Laub och Sampsons (2003, ss.148-149) studie kan konstateras att fängelseinstitutionen är i behov av komplement som verkar fördelaktigt för de tre aspekterna socialt stöd, förändring och struktur av rutinaktiviteter samt möjligheten till förändrad identitet. Då besök av familj och vänner under fängelsevistelsen antytt minska återfallsrisken hade det möjligtvis varit en lämplig strategi för att förse de intagna med socialt stöd (Mitchell et al. 2016, s.75). En annan förbättringsmöjlighet är erbjudandet av rutinaktiviteter i form av arbete och utbildning som de intagna kunnat fortgå även utanför anstalten. Likaså kan det tänkas att motivering till att ändra

livsstil hade varit behjälpligt redan under det avtjänade straffet, detta för att främja möjligheten till förändrad identitet och upphörandet av kriminalitet.

Att uppmärksamma om en före detta kriminell upplever rättsliga och utomrättsliga faktorer som gynnande eller missgynnande är av betydelse då det, som tidigare nämnt, kan påverka övriga samhälle. Den funktion som samhällsorgan har på enskilda individer förklarar samspelet mellan rätten och samhället. För att en jämförelse mellan rättsliga och utomrättsliga faktorer ska vara möjlig bör en förståelse för denna växelverkan finnas, då huruvida en faktor varit gynnande eller missgynnande sträcker sig längre än att endast beröra den individuella (Mathiesen 2005 s.29). Denna studies resultat och teori visade på att samspelet mellan rätten och samhället kan vara problematiskt då det sociala, ekonomiska och politiska "landskapet" avgör huruvida en lag fungerar i praktiken eller inte. Om realiteten inte överensstämmer med lagen får den inte heller någon verkan, vilket förklarar att de utomrättsliga faktorerna, enligt denna studie, haft en mer gynnsam effekt på återanpassningsprocessen än fängelsestraffet (Mathiesen 2005, s.60).

Det är emellertid värt att lyfta att endast ena sidan av problemet har belysts i studien. Som framkommit i resultatdelen menar intervjupersonerna att kriminella är motpolen till polis och rättsliga myndigheter. Att endast spegla en sida av återanpassningsprocessen tenderar att ge ett subjektivt svar. Genom att uppmärksamma hur rättsliga institutioner ser på faktorer för en lyckad återanpassning kan tänkas att andra aspekter och synpunkter framkommit.

7.4 Framtida forskning

Frågan om vad som fungerar som vändpunkt för före detta kriminella är komplicerad då individer påverkas olika av olika faktorer. Hur människor upplever händelser under livets gång är beroende av vilka förutsättningar och erfarenheter de besitter. En individs "baseline" avgör helt enkelt vilken effekt de olika faktorerna har på återanpassningsprocessen (Boman och Mowen 2017, s.197). Det hade därför varit av intresse att vidare undersöka vad före detta kriminellas livshistorier och omständigheter spelar för roll i koppling till vändpunkter. Genom att studera en individs tidigare och nuvarande uppfattning av sociala förhållanden och samhällsordningen ges en djupare förståelse för hur rättsliga och utomrättsliga faktorer påverkar en lagöverträdarens möjlighet att lämna en kriminell livsstil. Att mer specifikt ha

etnicitet, klass, kön och ålder i beaktning vid undersökandet av en vändpunkts effekt hade därför varit betydelsefullt för framtida forskning (Carlsson 2011, s.13).

Vidare kan det tänkas vara av intresse att studera hur fängelsets syfte att bestraffa samt rehabilitera den intagne korrelerar med varandra. Genom att få en förståelse för hur grundtanken med fängelset, det vill säga bestraffning, påverkar möjligheterna till resocialisering av den före detta kriminella skulle strategier som gynnar återanpassningsprocessen möjligtvis kunna utvecklas.

8. Referenslista

Litteratur:

Bryman, Alan (2011). Samhällsvetenskapliga metoder. 2 uppl. Malmö: Liber

Denscombe, Martyn (2009). Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur

Guest, Greg., MacQueen, Kathleen M. och Namey, Emily E. (2014). Applied Thematic Analysis. Thousand Oaks: SAGE

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). Den kvalitativa forskningsintervjun. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur

Laub, John H & Sampson, Robert J. (2003). Shared Beginnings, Divergent lives: Delinquent Boys to Age 70. 1 uppl. England: Harvard University Press

Mathiesen, Thomas (2005). Rätten i samhället, en introduktion till rättssociologin. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur

Ryen, Anne (2004). Kvalitativ Intervju, från vetenskapsteori till fältstudier. 1 uppl. Malmö: Liber

Vetenskapliga artiklar

Carlsson, Christoffer (2012). Using 'Turning Points' to Understand Processes of Change in Offending: Notes from a Swedish Study on Life Courses and Crime. The British Journal of Criminology, Vol. 52 (1), ss.1–16. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1093/bjc/azr062> [2011-08-01]

Boman, John H. & Mowen, Thomas J. (2017). The role of of turning points in establishing baseline differences between people in developmental and life-course criminology. American

Society of criminology, Vol. 56 (1), ss. 191-224. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12167> [2017-12-15]

Arditti, Joyce A. & Parkman, Tiffaney (2011). Young Men's Reentry After Incarceration: A Developmental Paradox. Human Services Administration, University of Baltimore. Vol. 60 (2), ss. 205-220. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2010.00643.x> [2011-03-09]

Mitchell, Meghan M., Spooner, Kallee., Jia, Di & Zhang, Yan (2016). The effect of prison visitation on reentry success: A meta-analysis. Journal of criminal Justice. Vol. 47 (1), ss. 74-83. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus> [2016-07-06]

Avhandlingar

Kennington, Mathis (2013). Ambiguous Freedom: A Grounded Theoretical Analysis of Life Outside Prison. Diss. Virginia Polytechnic Institute and State University.
https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/24194/Kennington_MA_D_2013.pdf?sequence=1 (Hämtad 2018-04-07)

Carlsson, Christoffer (2014). Continuitet and Changes in Criminal Careers. Diss. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:703878/FULLTEXT02.pdf> (Hämtad 2018-04-17)

Rapport

Brottsförebyggande rådet (2017). Kriminalstatistik 2014 - Återfall i brott. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
https://www.bra.se/download/18.62fc8fb415c2ea106932e8b/1496215815301/Sammanfattning_aterfall_prel_2003-2014.pdf (Hämtad 2018-04-10)

Webbsidor

Kriminalvården (2018). Kriminalvårdens uppdrag.

<https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/kriminalvardens-uppdrag/> (Hämtad 2018-04-20)

Lag

SFS 2010:610 Fängelselag https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-2010-610/
(Hämtad 2018-04-29)

9. Bilaga

Intervjuguide inför fokusgruppsintervjuerna med KRIS:

Etiska överväganden att tänka på under intervjutillfällena:

Informationskravet: Forskaren ska informera berörda personer om den aktuella undersökningens syfte. Det innebär bland annat att försökspersonerna ska veta att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt att hoppa av om de så önskar. De ska dessutom få reda på vilka moment som ingår i undersökningen.

Samtyckeskravet: Deltagarna i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.

Konfidentialitetskravet: Uppgifter om alla de personer som ingår i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet. Personuppgifter måste försvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan komma åt dem.

Nyttjandekravet: De uppgifter som samlas in om enskilda personer får endast användas för forskningens ändamål.

Inledning:

Turning points → Vår teoretiska utgångspunkt för studien är så kallade “turning points”, det vill säga vändpunkter. Det innebär kortfattat att faktorer orsakar en förändring och dessa kan vara både positiva och negativa.

Inledande frågor

- Vilka så kallade “vändpunkter” anser ni behövas för att kunna återanpassas i samhället efter en rättslig påföljd?
- Hur gamla var ni när ni nådde dessa vändpunkter?
- Hur länge hade er kriminella livsstil pågått?

Förslag på frågor:

Temat

- **Arbete & bostad**
- Vad har ni för erfarenheter av arbets- och bostadsmarknaden?
- Vad anser ni att arbete och bostad har för betydelse för återanpassning?
- Har det varit svårt eller lätt att få tag i bostad? Hur har ni gått tillväga?

- **Sociala relationer**
- Hur ser det sociala nätverket ut för er? Både vad gäller familj och vänner men även andra.
- Vad anser ni att sociala relationer har för betydelse för återanpassning?

- **Fängelsestraff som medel för återanpassning**
- Vad är era upplevelser nu i efterhand gällande de fängelsestraff ni fått?
- Anser ni att fängelsestraffet har påverkat er negativt eller positivt? I så fall på vilket sätt?
- Vad anser ni att fängelsestraffet har haft för effekt på er återanpassning? Både vad gäller möjligheter och svårigheter.
- Tycker ni fängelser erbjuder användbara hjälpmedel för att främja återanpassning?
- Tycker ni det finns något som skulle kunna förbättras/utvecklas för att öka möjligheterna till återanpassning?